

ПИСЬМА

К. Н. УСТИЯНОВИЧА.

ЧАСТЬ II.

Олег Святославич Овруцкий

з думою

СВЯТОСЛАВ ХОРОБРИЙ

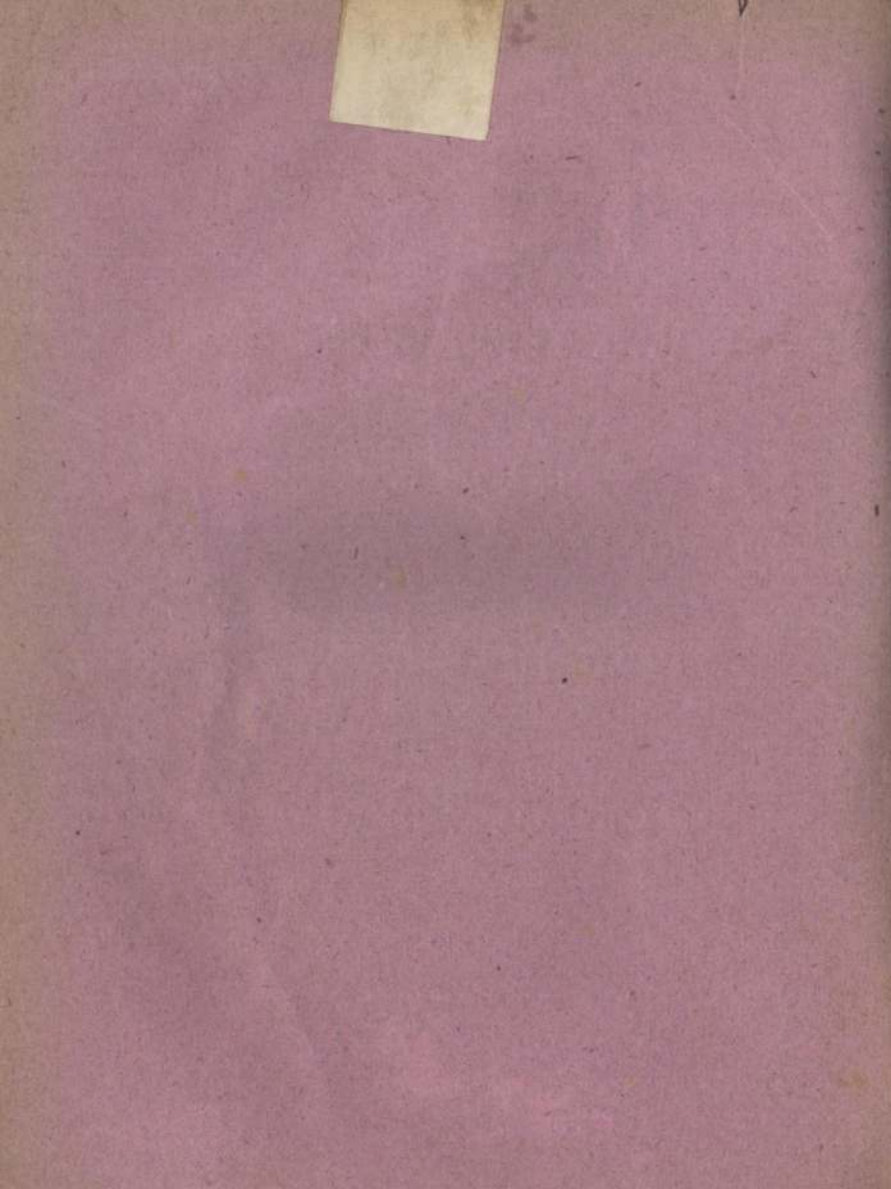
в місто пролога.

НАКЛАДОМ

ДРА Корнила Сумкевича.

У ЛЬВОВІ 1876.

КНИГАРНІА
Ч. 3620
СТАУРОПІГІЙСЬКОГО ІНСТИТУТУ

ВИСЬМА

К. Н. УСТИЯНОВИЧА.

Часть II.

Олег Святославич Овруцький

з думою

Святослав Хоробрий

в місто пролога.

НАКЛАДОМ

дра Корнила Сущкевича.

У ЛЬВОВІ 1876.

З друкарні Товариства Імені Шевченка

під зарядом Фр. Сарницького.

1p 90k.

Дру Корнилу Сушкевичеви

Предсідателеви Товариства ім. Шевченка

передас

автор.

Львівська бібліотека

АН УРСР

№. И.36 63 В

ПРИЯТЕЛЮ МІЙ!

За літ дитинних ми ходили з собою, пізнійш' ми дружили вірно, а від семи літ уже идем по одній дорозі працюючи, по моготі, для Словянсько-руської ідеї в Галичині.

Ти однак працюєш довше з честію, таь що Тебе не тільки ми любим и шануєм; шанують Тя и други и противники наші за Твій патріотизм, за Твою чесноту. Чим же я Тебе ушаную, як не ділом, котре о Тобі свідчити буде?

Прійми его! я підношу и передаю его Тобі від щирої душі; хоч и знаю, що воно на Тебе тягар вкладає, але то тягар патріотичний — а де патріотизм, там и Ти.

Прійми его теплим серцем и будь доброї віри, що Тобі ним глуму не зробить

Твій щирий друг

Корнело Н. Устиянович.

Сучава 1. Мая 1876.

СВЯТОСЛАВ ХОРОБРИЙ.

(Дума.)

Думо руської землиці!
Пісне чиста и свята!
Мов та верховин криниці
Непорочная вода.

Обізвись до люду мого,
Під звук струнний заспівай
И до доброго, святого
Душі наші закріплай!

Роскажи про Святослава,
Зви его могучу тіль;
Але не співай 'му: „слава!“ —
Тільки заспівай: „амінь!“

Слава бо его кровава —
В слёзах до колін стоить
И, регóчучись лукаво,
В кости людський гремять.

Я єі не поважаю,
Збрид мені єі вінець;

Знай! мене лиш порушає
Князя жалостний кінець.

Піднеси ж твій голос, думо!
Заповідь мою звершай:
Без ваги на крики глузу
Люд твій правді научай!

Безгомонні и німі степове
Сплять від Волги до Дністра, при морі;
На их грудях могили як гори —
В головах ліси гуєті, дубові —
На обніжу море незмірєнне;
А утроба — то колиска волі,
Шлях и гріб народів тих страшєнних,
Що спадали на Славянські ролі
Шараною, наче допуст бога,
Наче пекла сила зловорога.

Глянь! чи бачиш там сумну могилу?
А ту заміть снігову високу?
Без ліку их; де лиш гляне око —
Рівно дикі их поклали сили,
Розбиваючи ся у безплєдних
Боротьбах скажєних, в дикім поли.
На роя рій гнала смерть голодна
И душила збродю збродів голих.

Появлялись — землі застогнали,
И неначе Мари исчезали.

Під сю пору — що єі споману —
На степах тих, по Гетонах славних
И по Готах широкодержавних,
Гуннах диких и Обрах¹⁾ поганих
И Хозарах, тутки кочували
Печеніги²⁾ люті, завзяті.
Тні тяжко Русь всю розбивали,
И се нині ожидають рати
Святослава, князя над князями
Руськими — ждуть зо всіма полками.

Зворушилась дикая пустиня,
Вівкотить дивними голосами;
Печеніги з'їхались стадами,
Бо их кликав хан усіх на нині.
Всі обшиті в овечу кожу
Горі руном, всі в кучмах косматих;
Очи косі блискотять ворожо
Из під бров, долі сердито зжатих.

¹⁾ Властиве *Оварах*. Обрами (*Olbrzymi, Obri*) називали их Чехославяне. ²⁾ Анна Комнена говорить в *Ἀλεξιάδος* кн. 8., що Печеніги говорять по куманськи. — Кумани назва славянська, як и Обри або Овари. Всі ті племена одного роду: Гіуни, Фіуни або Фінни — Моголи.

Руки кремизні дрижать до бою
Граючи ся з луком и стрілою.

Ноги мов зрослись з конём мізерним,
Але жилавим, як сталь пружистим;
Під сідлом у всіх сире печисте
Парить ся, на дикий пир вечерний...
А хан Куря станув поміж ними,
И вчинилось тихо в коло нёго.
Можновладно хан дививсь очима
З під оварського¹⁾ шолома свого;
Руку звів поважно над ордою
И промовив до жадних розбою :

„Печеніги, вояки могуті!
Діти гір високого Алтая!
Бог побіду нам заповідає
Над Русією, що домів идучи
З за Дуная, де люд поздирала,
З грабежею близь ту спочиває.
Наше буде всё майно, що брала —
Бо бог кривду людськую карає;
Тож чатуймо на Русь, Святослава,
А добудем золото и славу!“

Так промовив хан орди вельможний —
Дивно, дивно слово, що голосить

¹⁾ Оварські шоломи носили по свідцтву Слова о полку Игор. пізніше и Половці, одноплемени з Печенігами.

Правду, з дикуна уст пронесло ся.
Знать, що мудрий ба и не безбожний...
Печеніги вівкнули звірями,
„Славу“ Курії дико закричали.
А він тихо розказав полками
Розложитись в байраках — Сховались...
И знов степ широка занімала,
Мов ніколи ту не говорила.

Тихо, тихо понад руським морем,
Під снігами пуца вся дримає;
А при морю в шатрах спочиває
Русь хоробра, утомлена горем.
По великім на Єлині поході
И по славних а тяжких побідах,
В свояси їй повернути годі;
Бо знайшла запору в злих сусідах
Печенігах, що в порогах стали
И дорогу князєви заклали.

Дармо князь пручав всі руські сили,
Щоб' горі Дніпром пробраться в Київ —
Не пустили Печеніги злі
И поглумом Русинів покрили.
Не пустили и неначе води,
Що качають з верховин в долину
Величезні и тяжкі колоди
Безупинно, пок в намул не гримнуть

И осядуть, так и Россів гнали
Печеніги — аж сніги упали.

На білобережу¹⁾ Дністровому
Князь хоробрий ледве зупинив ся;
Втаборив ся, инеем покрив ся
И весні жде, щоб' вернуть до дому.
Виють вовци по стенах чагарах,
Голод світить з сніпаків завзятих;
А Русь гине в безвістних пустарах
Серед пишних грабежей богатих,
Що на Греках и Болгарах взяла,
Як Циміска²⁾ в Дерестрі звершеняла.

Не гризуть ні золота, ні слави,
У котру великі и богаті.
Кости коней вже прийшлось глодати
И убрале, з битв тяжких кроваве.
Бо на сивім на кони вся гола
З'їхала зима, знай, волохата,
А скучний час не пливе, поволи
Тільки капле — годі ся діждати
И весни й на Київ повороту
Через степ и Печеніг голоту.

¹⁾ Білобережжя звались береги Чорного моря від Дністра до Бога. ²⁾ Циміска — один з найдільніших царів Византийських. Его Святослав, помимо в десятеро більших військ, два рази побив; однак з-за великих страт помирился з ним и вернув на Русь.

Тихо, сумно час зими минає,
А за вєсну ні слиху ні диху;
Ба над міру всім тому лиху
В таборі — из відки? бог се знає —
Цвіркуни¹⁾ зловістні обізвались;
По всіх ночах лихо ворожили,
Вояків завзятих все лякали
И надію жизни підкосили.
Не дивниця, що усі зібрались
И до князя руського кричали:

„Пощо, князю, ти нас вів уперто
На різницю, в Дніпрові пороги?
Коли там стояло так премного
Ворогів, бажаючих нам смерти!
Чом' не слухав Свенальда поради,
Що казав пороги обминути?
Ми були б' вже дома, у громади,
А тепер прийдєсь нам загинути
В берегах лихого сєго моря,
Од врагів и голоду и горя.“

Зморщив брови Святослав хоробрий
И прорік, опершись на булаву:
„Чи не стид вам каять Святослава,
Вояки безчесні, недобрі!

Дерстр — Durostorum, Dorostolum — нинішня Сілістрія.

¹⁾ *Цвіркун* вістив лиху а торокан (торган, шваб) гаразд.

Знайте: руський князь не обминає
Ворогів, ему стаючих в поли.
Честь и славу він не проміняє
На безпечність з ганьбою ніколи!
Хто Циміска звершенив дільного,
Не злякаєсь вовка степового.

Ви то, ви, тяжкі богатством Греків,
На порогах з битви уступили;
Бо відвагу вашу придушили
Скарби, що и воєків запеків
Обернули в баб старих, трусливих.
Ганьба вам! ідіть и кайтесь богу,
Що ваш князь з усіх нетерпеливих
Не карає смертю нікого.
Завинились — тож протерпіте
И порядок в таборі держіте!“

Розійшлись застидані, в обозі
Сніг скрипить під ними, а туги
Вітри, тії мартові, виють
И тримають табір у облозі.
День заходить, зорі прибувають —
Віз небесний іде край півночі;
А Дивоня¹⁾ світлая палає

¹⁾ *Дивонія*. Се имя даю звїзді ясенній, котру Египтяне звали „*Прокіон*“; она в казках нашого люду має противне од єгипетського значіня, хоч собакою або сукою также називаєсь. В Египті

Понад Югом, прижмурає очі
И косою світлою махає
Над землею и людей лякає.

Над заходом квочучи сідає
Божа птиця, край землі небоги,
Що завмерла чаром Дива злого —
Всё то, всё то весну повідає;
И Русь бідна гуторить потиху
И казками, співанками всюди
Відмовляє геть від себе лихо,
Кличе в серце — хоч надію злуди...
Так проходить ніч — вже гаснуть, тліють
Всі курища и степи німіють.

Спить весь табір, стогнучи в несчастью;
Огні, світла вже поблідли, гаснуть —
Лиш одним одно ще світить ясно
Там, де виден прапір князя, власти.
Там хоробрий Святослав ночує;
Він не спить, не клав ся одпочити:

оя звізда була благовістником, у нас же лиховістною. При ній — троха вище — видно Оріона, котрого пояє косарями люд називає. Однак з причин: що сука и косарі лиш через зиму на небі сияють, що обое суть лиховістними, що наконець *Оріон* представляє нам очевидно не косарів а косу — позволив я собі Прокіона назвати именем богині зими и смерти а з косарів зробити для неї косу. — Віз зимою обертаєсь диншлём до землі. Взадержуюсь з моїми митологичяними вислідками, лиш сю одну примітку прошу мені простити.

Мисли, думи кров ему бунтують,
Тнуть — неначе óвод той нестий
Тура буйного — и дýшу кають
И тугою серце пригнетають...

Перед очи князя вистунають
Переходом проминувші годи.
И дитинні йгри и пригоди
Старших літ на память повертають.
Бачить він и Скороетно в пожарі —
Маму Ольгу мудру а сердиту —
И Добриню и Малушу в парі,
Діти милі еспітки ті Мала,
Що ему княгиня дарувала.

Бачить дальше, як з ними ховав ся,
Як ему служили бідні діти,
Як их Ольга не могла терпіти,
Як над ними и він збиткував ся...
Дальше видить битви и пригоди:
Як Хозарам брав их Білувежу —
Як Болгарів забивав в колоди —
Як Вятичам клав желізом мѣжу —
И на Греках дань брав золотую —
И гнав в пуцах Печеніга збуя...

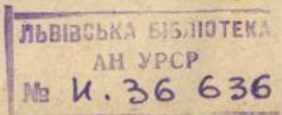
Мисли, думи по світу гуляють,
Переходять и нові події
И на дітѣх — діти молоді —

Тяжкую дорогу зупиняють...
 Він роздав им по Ольжиній смерті
 Всю державу: Ярополку Поле,
 Древу Олегови, а упертим
 Новгородцям Владимира волю —
 Владимира, синопька Малуши
 Ключниці, що взяла в него душу,

Як з дитини виросла у панну
 Прехорошу. Князь зітхнув глибоко,
 Непритомно в ніч пронував око —
 В тім прояву заглядив неждану:
 Перед ним явилась сумнолиця
 Божа діва, дівчина Трояна¹⁾.
 На чолі у неї сріблом веть ся
 Новгород, на грудях розістланий
 Наче Київ, у десниці Древа,
 А в лівиці и Любеч и Крева.

В неї пояс, мов Дніпрó синає
 На підповню; ноги по коліна
 Покриває мрак немов пустиня —
 И сей прівид д' нёму нахиляєсь...
 Сумно, сумно споглядав на князя;
 Забило ся серце Святослава,

¹⁾ Співак Слова о полку Игоревім називає землю Руську = землею Трояна. — По моїй гадці той Троян мусів бути богом а не Римлянином Трояном.

И він крикнув: „Маро, дочко Язі,
Що ти хочеш? исчезай лукава!“...
На те слово привид сумно каже:
„Слухай князю! слухай мя Варяже!

„Слухай бранки й матери твоєї:
Не на то-м тя дужим викохала,
Щоб' в сирітстві кривджена стогнала,
А в благо и честь землі моєї.
Ти не дбав о мене; по чужині
Волочив ся для розбою, слави;
Розрубав мя, поділив краину
Між синів напастних, Святославе!
Знай же-ж, що з них брат заріже брата,
И тому крізь брата умерати.

„Син Словянки сяде на престолі,
А ти сам як звір погибнеш в пущі!“
Прорекла и счезла в пітьми гуці;
Дармо князь шукав єї в околі,
И тоска витязя розібрала...
Встав, курище мре, не палахкоче,
Зоря вже край неба завитала —
Сонця луч гнав шпарко туман ночі,
И князь крикнув на отрока свого
На Свенальдича на молодого.

Зняв ся бистро з постели Лют смілий,
Принймає княжі глаголи —
Віддалив ся; а из ним по поли
Княже слово бистро пролетіло...
Зняв ся табір, степ заворушив ся;
Сніг заскрежетав из під копита
Коней; и наш князь пустив ся
Путь на Київ через степ пробити.
Свенгаль, Тайфаль, Икмор біля нёго,
З ними батько Люта молодого.

Князь у білій одежи убогій —
Шлем ему днесь чуб¹⁾ завзятий кріє,
В правім усі жёмчуг миготіє;
А в десниці меч Циміска довгий.
Але Свенгаль на широкі груди
Взяв лускатий панцир²⁾ авзонійський;
Тайфаль звинний, смілий над всі люди,
В папорзах из дроту венеційських;
Икмор дужий в крицю заковав ся,
Він з Свенальдом в зброю Франка вбрав ся.

Ідуть мовчки по степу без краю,
Мов по скатертині білолицій —

¹⁾ Так описав Святослава историк грецький.

²⁾ Авзонами (также Вляхами) звано Латвіян. Авзонійський
вм. авзонський, римський. — Влях здаєсь бути словом Готським
Wlah т. е. peregrinus; дійсно Романи були в Семиграді и в обла-
стах завятих Готами зайдами. (Dr. G. Graff, Alth. d. Spr. Schatz.)

Військо наче купочка кертци
Мріє — чезне — мов не посуваєсь...
Туга ість безстрашне руське серце:
Чи проїдуть в живих дике поле? —
Може ляжуть на білім коверци
И до дому не вернуть ніколи,
Лишать тіло вовкам сіроманцям,
А всі луни степовим поганцям?...

Ідуть, ідуть — коні стогнуть, приють,
Під попругу у сніжіщах тонуть;
Иней білий душу з тіла гонить,
Зимні вітри в уха страшно виють;
А ворони чорними стадами
Над військками піднялись зловієтні;
Бють ся крильми поїд небесами
И заводять гробові пісни, —
День иде и з вєчером стрічаєсь —
Руське військо у байрак ховаєсь.

Втаборилось и огонь розводить,
Скостеніле сине тіло гріє —
По над нєго чєрвено яєніє
Зоря півночи. Святослав ходить
И побїду з зарі возвіщає,
З вояками пріязно говорить
И омлілі душі закропляє.
А нова надія чудо творить,

Що усі на нужду забувають
И спокійно одпочить лягають...

Рано встали и степом пустились.
Ідуть день, и другий, ідуть третий,
Аж посеред поля на четвертий
Зачорніли купи — появились
Печеніги, вороги завзяті...
Крикнув князь — у город військо збилось,
Щоб' прорізатись крізь люті рати —
А на поли мрака учинилась;
Дощ желізний січе, замерзає
И всё ожеледею вкриває...

Виють страшно степові поганці,
Хмару стріл на Россів посилають,
Чим раз ближе город наїзджають
И на конах виправляють танці;
Облітають Русь у купу збиту.
А князь мовчки дальше поступає,
Кидаючи наче тур сердитий
Хижаків, що ближе підступають —
Вольним кроком по ховзкій дорозі
Іде дальше, іде в круг ворожий.

Іде, мучить день, — и другий, третий
И четвертий, пятый — Печеніги
Окружають руські теліги
Убрані в желізні очерети.

Ніч и день им не дають спочити,
Томлять Русь нападами шпаркими,
Не дають и табір положити,
Идучи по заду й перед ними.
И князь руський вже терпцю не має,
Взявсь на битву — січ розпочинає.

Глухо, глухо обізвалась криця,
Обагрила кровю скатерть поля,
Трунів купи устлала довкола,
Напоїла спрагнену землю
И втомившись — у снігах конає...
З відси клич громкій: „або добути!
Або дома більш' не бути!“ з відтам
Крики дикі, крики вовчі люті...
Збилась метіль під кінським копитом,
Битва стогне, вие и лютує
И кєрвюю людською гайнує.

Святослав хоробрий безупинно
Вдарив в лаву збройну Печеніга,
И звалилась, покотилась в снігу —
Мов від сили гуляйгородини¹⁾.
Але збуї, дикарі степові,
На клич хана Курїї знов зібрались;
Хоч безладно, до борби готові —
И щитами всі позакривались;

¹⁾ Гуляйгородина сиріч „Katarpult,” Mauerbrecher.

И гурма́ми, мов ті гайворони,
Русь напали на усі сторони.

То у сей, то в той бік битва ходить,
Наче море збурене хвилює.
А рядáми Святослав прямує,
Мов той човен понад бистрі води.
Он, он! взбив ся — он, он! затопить ся,
Не поможе храбрість величава...
По при князю Свенгаль, Икмор беть ся;
Навкруги них вся земля кривава —
А кризь вóздух, наче зміи, свіщуть
Стріли шпaркі и тяжкі рати́ща.

Против князя мов бугай гукливий,
Що в за́титі стада дорогого
Від на́пасти рогача чужого
Рве ревучи сніг нетерпеливо,
Голову схиливши межі ноги —
Так став Куря и не уступає
Святославови з его дороги.
Дармо князь на не́го назирає,
Дармо ранить; дармо смілі Росси
Печені́гів все кладуть в покоси —

Не поможе. — Куни збуїв вбитих
Свіжі куни живих виручають;
Що аж руські сили знемагають —
Годі, годі кризь врагів пробитись...

Гине Тайфаль у бою завзятим;
Вгризшись в шию голу Печеніга.
Пав и Икмор, щоби більш' не встати;
Покотив ся Свенгаль в білім снігу.
Полягли за Русь и князя славу,
Не побачать більше Скандинави...

А під князём коней двох убито —
Лют ранений свого позичає —
Свенальд сина пред себе саджає
И бережно накриває щитом.
Меч обосіч ворогам завзятим
Сліпачища осліпля' блестючи —
И почали перед ним вступатись,
З болю, страху наче звір ревучи;
А Русь клином межи них вбивалась,
Ще хвилинка — и вже прорубалась.

Але з заду — наче повінь люта —
Знов сцілилась зломаная лава
И заперла князя Святослава
Серед ножів, серед куши трупам...
Закипіла січа одчайна —
Крикнув, кинувсь, звершений — прорізав —
И упав на трупах бездиханний,
Скрізь прошитий лісом из желіза.
И орда вся радієтно вскричала —
Ніч ишла, а Русь уже втікала.

А над тілом князя удалого
Станув Куря; станув, подивив ся,
Звів рукою — здвиг весь розступив ся,
И роздалось суд гремуче слово:
„Святославе! руський богатирю!
„Величний и славний над всі люди!
„Опуде великий всёго миру!
„Череп твій — я з не́го пити буду,
„Окую у злато и на не́му
„Виріжу науку серцю мому:

„За чужим підеши — утратиши власне”
Те прорік и труби загреміли. —
Печеніги табір весь розбили
Заспівали пісні дивогласні,
И погнали на Дніпра пороги.
А на полі у сніжній постели
Руське військо покотом лежало
И на тіло князёве дебеле
Гайвороне чорное сідало,
Крачучи на тризнах: „Амінь, слава!
И Русі и князю Святославу.” —

Ніч зайшла — оглухла знов пустиня,
Мов из роду нічого не чула,
Мов живою від віку не була —
Спить як людей згинувших святиня...

А над нею, в золотих пачосах
Доч Трояня сквапно пролетіла,

Заридала по убитих Россах,
Взяла душу князя, що чапіла
Ще при трупі, тихо розважала
И з трудною на той світ погнала.

ОЛЕГ

СВЯТОСЛАВИЧ ОВРУЦЬКИЙ.

ТРАГЕДІЯ

в пяти діях.

Л И Ц Я :

Олег Святославич, князь Овруцький.

Ярополк Святославич, великий князь Київський, его брат.

Свенїльд, воєвода Київський.

Претич, воєвода Сіверський.

Блуд, Київський сотський.

Варляско, тівун Київський.

Рута, вдова по Лютови сину Свенальда, а дочка Претича.

Тур, князь Турова, дядько Святославичів.

Рад, воєвода Овруцький.

Борис, староста Скоростенський.

Людевіт, жрець Овруцький.

Гостомисль, жрець Київський.

Сухай, боярин Київський.

Мирослав, Полянин, потайний християнин.

Варяги, боляре, старости и народ Деревський и пільський — військо — отроки — жони.

Річ діє ся частію в Києві, а частію в Турові и Овручи.

Дійство I.

ИГРОВИЩЕ ПЕРШЕ.

Світлиця княждвора в Києві.

Ява I.

(Великий князь Ярополк сидить на престолі; по правім боці стоить
Свеніельд, по лівім Претич, входять Рута.)

Ярополк.

Чи се гряде
Ид міні безталанна Рута?..
Хто би не знав, що се иде
Вдова по Люті,
Гадав би, що из за могили,
Повита в хмару громову,
Явилась пімста кривди ту.
Не плач дитино! леда хвилі
Мій брат Олég сюда прийде
Из чолобитною до нас.
И надіюсь, що брат мій милий
Нас буде всіх о те просити:
Щоб' Люта смерть ему простити,
Котрий погіб в зловістний час,
З его наремної руки...
Тому не плач! пора би вже

Будьчим розважити себе.
Не ліпо жінці молодій
Так довго, Руто, сумувати;
Час був би Ладі золотій
Поклін новим короваєм віддати.

Рута.

Ой, не мені весіле й Ладо,
Ласкавий князю, не мені!
Заїла мого Лада зрада
В глухій деревській стороні.
Ох всевидючі Боги!
За тура, що их там так много,
Убито чоловіка мого?
Зарізано, Русі оздобу —
Ні, то не правда, князю, злоба —
Се очевидна чорна злоба;
Душа моя у потемках
Шукає и шляху не знає;
А що півночі білий страх
Мене безсонну переймає;
Бо на очах моїх у крові
Труп Люта — мов опир — стає,
Заєдно морщить гнівно брови
И месть мені передає.
Тому все плачу и заводжу,
Тому за правдою приходжу
До твого княжого стола.

А хоч я бідна удова,
Встаю на князя Деревлян,
Зову его на суд страшний!
И правди, шімсти кличу на нь'
Перед тобою, князю мій!

Претич (до себе):

На Ольга шімсти? Боже хрानь! —
(в голос:) И я прошу тебе, всесвітлий,
Печать из уст моих изняти
И мому слову розказати.

Свейнелъд (з тиха):

Підлий!

Ярополк.

Прийми его.

Претич.

Чому, дитино,

Сюда приходиш потай мене?
Хто підмовляв тебе на то
Взивати шімсту и Морени
Перед великим князём ту
На кров пресвітлую его?
Міркуй! як можна се ему:
На плач вдови его войводи
— Що и сама не зна', що робить —
Дружину в збрую убирати,
Щоб' князя-брата укарати?

Рута.

Ой батеньку! я думала,
Що власть твоя, твій сивий волос
Спотугують мої слова
И в силу приборуть мій голос —
А ти стасш ще против мене.
И кажеш: щоб' не бунтувала
Я княжу кров на княжу кров,
Из за Свенальдової крові?
Кого ж займу як не егó,
Вітця и князя нашого?
Він як та Хорсова діжа
Ясенна, тепла, величава,
Що діля брата не пала',
А твари всій своїй ласкаво:
Так він нам князём — не братам.
Він божий меч, він гром народу
И сторож правди й правди пан,
Він местник кривд и щит свободи,
Его прошу́ — він князь Полян.

Ярополк.

И як же-ж нам его карати?
Чи хочеш смерти мого брата?

Претич.

За те, що справедливо Люта
В своїй землиці покарав?
Ні, ні! того не може бути!

Лют Древу бідну наїзджав,
Лют князя Ольга зневажав
И в буйстві молодім
Ловив у лісі князівським.
Лют завинив, и діля нёго
Чей не убе брат брата свого.
Тому вертай, дитя, домів!
Не трать даремно сліз и слів
И князя більше не займай!

Свенһельд.

Ти, діду, правди не скривай!
А сміло нам в лице кажи,
Не зачавши ся, кажи,
Що в лад тобі смерть мого Люта,
— Накиненого князём — зятя,
Бо замишляеш бідну Руту
Олегови еще продати,
В надії що Олег старим
Обичаём за страту Люта
Себе твоїй дарує Руті:
Отсе твій воздушний терем.

Претич.

Нехай! пускай мої гадки
И викрилю Свенальда око —
Чи-ж постіль княжа для дочки
Мосі в тебе за висока?

Свенйельд.

Нівроку, свате! о, нівроку!
На хмару курці не сідати
— Є сідало и біля хати.

Претич.

Клянусь Богом!..

Свенйельд.

Не гнівай ся!

Ти не оред и кість твоя
За думкою не двигнесь там,
Де гніздять ся орли и громи.
Чогож ти станув против нам,
Стаеш перед судом законом?

Претич.

Хто, я? ніяк! На велякий пад
Олег князь ту не виноват.
Бо ваше руське право, свате,
Нам каже смертию карати*
Довця, пійманого в лісах
Чужих. Ой так, се ти, не я,
Те беззаконис синка
Из під закону хочеш брати.

Свенйельд.

Хибаж з волом в одно ярмо
Спрягають тура роговіта?

И право, Смердам писано,
На всіх нас мусить вагоніти?
Я чей вже заслужив на те,
Щоби дитя моє одне
Під тим законом не стояло!

Претич.

А деж би право?

Ярополк.

Вжеж мовчіть!

И безсоромною сварнею
Княжого гніву не будіть;
А слухайте моє заповіді:
И Люта я тримав в ціні,
И Свейельда я поважаю,
Алеж Олег — він брат мені,
И тяжко Лют его зьобідив —
То каже вчути и его
Що в тому за собою має..
Тому, зак' він прибуде ту,
Вам всім велю, приказую:
Мовчати про убийство то.

Свейельд.

Хибаж ту появить ся он
З зріниць запеклих сина мого
Зтрусити словом смерть и сон?
Він Рут прийме до ложа свого —

Чомуж би ні? однак мені,
Щож може дати він мені?

Ярополк.

Угомонись! — рекло ся слово.
Тож повинуйте ся и ждїть
На князя Деревлян одвіт.

Рута.

А я и батьком злаяна,
И свекром избїджена,
Котрий мя за рабиню має,
Щож я зділаю?

Ярополк.

З Богом Руто!

Не завдавай бїльш' серцю муки,
На суд мїй уповай!
А нам пора заняти ся вївною
На печенїзьких хижаків.
Сеї вїрни бажає край
И дух вїтця мого героя;
Пїдиж но, Претич, до полків,
Щоб' в похїд були злагодженї,
Як брат прибуде ту до мене.

(Претич одходить.)

РУТА (до себе).

Так я даремно слїзи ляла
Кидаючись до княжих стїн?

Нема ту для вдови зашити;
Немає правди для сиріт! (одходить.)

Свенйельд.

Иди, невістонько! иди!
Теши собі из смутку трумну
И вимий гріб собі слёзою
И кладови ся в нім живою!
И я чей за тобою руну,
Піду за сином на той світ.

Ярополк.

Свенйельд! ех, ти завзятий дід! —
Чогож ти багнеш, воєводо?

Свенйельд.

Чого, мій князю? вже нічого.
Таж я служив князям з за того,
Щоб' их сини по мні доптали
И кров мою цідили, ляли:
Нічого, князю мій! нічого;
Бо правди не знайду в нікого. —
Ой ви хоробрі Русенчі!
Щербаті, зломані мечі
Викидує ся на смітник;
А я, я зробок и старик,
Якоісь надгороди хочу?
Ні! я нічого вже не хочу.

Ярополк.

Ей, Свенйельд! ей!

Свенйельд.

Ой Ярополк!

Ти не серди ся на старого.
Се девятьдесять літ моїх
Змарнованих у рода твого;
Се кість здушавіла моя,
Се тіла того мох — и сніг
Останків чесного волося
Для себе правди, ласки просять;
Не Свенйельд, ні, не я.
Се борозда на борозді,
Що зрила Свенйельдове тіло
Письмом желізним, знай тобі
У пояє поклонила ся.
Се кров моя, в борбах сотенних
Для вас пролита, ту просила
За кров, що кров твоя пролила —
Не Свенйельд, ні, не я.

Ярополк.

Щож хочеш ти? не відгадаю —
Чи хочеш щоби брат мій гинув?

Свенйельд.

Ой князю! я вже не дитина;
Мені не йде ту лиш о сина —

Я Русь цілу на оці маю.
Ти, князю мій, не бачиш лиха,
А лихо йде, не оглядаєсь,
Иде безпечно, хоть потиху;
Бо той Олег, що нам розбив,
Розсік Варягів щит прекрасний,
Мою підпору розломив, —
Він буде и тобі нещастем.

Ярополк.

Не я в его, він в нашій власти.

Свеніельд.

Однак він недоволен з частини
Свої і уже рукою
Посяг за Туровом, котрого
Старий Тур ще за батька твого
Тобі переказать порою
Обіцював.

Ярополк.

Того не знав
Я, сперва нині тоє чую.

Свеніельд.

Ти думаєш, що я бунтую
Тебе на брата? Слухай князю!
Олег твій брат уже два рази
Заїзджував до Турова,

Щоб дядька твого підмовляти:
На него Турів той лишати.
А днесь приходить вість нова:
Що Тур гостює в твого брата,
Що брат старого підпоив
И вже від него видурив
Той край, що бути мав — порою
По смерти Тура — за тобою.

Ярополк.

Коли се правда, то погано; —
Однак він нич не вдіє з нами.

Явл 2.

(Входить) Варяжко.

Приношу вісти з Овруча.

Ярополк.

З тобою князя ту нема?

Свенйельд (з иронією).

Не міг — війська не зладжені.

Варяжко.

Князь, брат твій, повелів мені
Склонитись до колін тобі
И звук дати его словам.

Ярополк:

Послухаєм, що каже нам
Мій брат, вельможний князь Древлян.

Варяжко.

На печенізькую війнуйти тепер не могу, бо я дружину всю мою післав Дулібам в поміч на Ятвяг; однако зараз по війні сій прибуду до тебе. Люта убив я справедливо за сваволі в моїй землі и за зневагу мою, однако мені жаль, що я тим прикрість тобі учинив, и я по раді дядька нашого Тура готов прийняти Руту до постели моєї, а Свеніельдови чим любо а справедливо надгородити. За сим кланяюсь тобі добрим здоровлем и счастем.

Свеніельд.

Морено! Свеніельдови шкоду
Олег сердечний надгородить.

Ярополк.

Варяжку! чув ти що про те,
Що дядько князівство своє
На брата мого передав?

Варяжко.

Щось, щось я від бояр чував.

Свеніельд.

Хибаж тобі я князю лгав?
Дулібам твій послушний брат
Позичив руський свій булат,
Коли Русь кличе на війну?
Ні, ні! ему
Древляне брата, а не ми;

Бо він забаг повної власти,
Забаг від тебе вже однасти;
Тому не хоче ту прийти,
Тому Дуліб собі зєднав,
Тому и Турів твій забрав,
Тому будь кає ся вини,
Тому и Руту сватає
И з Претичом ся братає,
Котрий богатствами сливе,
И може той Любеч, в котрому
Він наче князик верховодить,
Вкраде тобі и зятю свому
Ще передасть; — лиш згодом, згодом,
Побачиш князю, що буде.

Ярополк.

Ого! туда чей не піде.
Варяжку! повертай у Древу
И оповідж сі князеви,
Щоб він не важив ся сягати
За Туровом — се город мій —,
Що не велю и Руту брати
И щоби він сюди, як стій,
Явивсь ити на Печеніг
И Люта смерть сам оправдати.

(Одходить.)

Варяжко.

Кланяю ся до княжих ніг (одходить).

СВЕНЙЕЛЬД (сам).

Смерть Люта оправдати? Ні!
 За смерть сю гинути тобі,
 Виродний Святославичу.
 Не міг ти зупинити твого
 Меча на мисль, на мисль отсю,
 Що друга баби й батька твого
 У Лютови моім вбиваєш —
 И я так само не спиню
 Мосі пімсти, що тримає
 Мене єдино при житю,
 Котре з за сина лиш ще тлєло...
 Ох сину, сину! Люте милий!
 Хотів тебе я піднести
 Де молні з громами играють,
 Де звїзди руськї сїдають;
 Тебе у князі вивести
 На Турові, на тїм самім,
 Що твій убийця — некло й грїм! —
 На глум тобі й мені займає...
 Ні, не дїждє! убив тебе,
 Нехай же й він за то сконає;
 Свенйельд ему той грїб гребе.
 Клянуся порохом твоїм!
 Клянуся волосом сїдим!
 Клянуся небом и землєю!
 Клянуся слїз моїх струєю
 И Гелею и Льоком чорним!

Почуйте мя, похмурі Норни!
 Послухай, передвічна Валє,
 Що до коліски світови співалась,
 И ще ему д' могилі заспіваєш —:
 Що я всі мисли и всі сили
 И власть мою, мое жите
 Наважу и тебе
 Помщу страшенно, сину милий!
 (Підходить до вікна, чути краканє крука.)
 Крач, крач, зловістний гайвороне!
 Мені ти наймилийший птах;
 Бо ти віщуєш смерть и страх,
 Чуєш, як я чую, гомони
 Борби, чуєш и трупа кров.
 Крач, крач! твій шир уже готов...
 Недармо Свенйельд в павука
 Хитрого перекинув ся;
 Впаде Олег, впаде у сїтку
 И замотає ся в нїй швидко,
 Так що и Біс не витягне
 Єго — бігме!
 Хиба би я єго не знав,
 Як він не одповість таке
 На брата слово князівське,
 Що буде край увесь стогнав.
 Бо Ярополк не має права
 На Турів, що тобі ласкаво
 Сам Тур переказав.

Га, га! я добре завязав,
И Чорт сам того не розв'яже...
Але що Претич на то скаже?
Він орця станув против мене —
На власть Морени!
Єму так гарно постелю,
Що буде тямити мене.
Мигцём на той світ пожене,
Як поміж мене а мою
Святую пімсту ще раз стане.
И доч его непевний птах
— Чорт розпізнає ся в жінках —,
Однак она в моїх руках;
Єї підбехтаю ще більше,
Представлю сватьбу як найгірше,
Наткну їй серце, честь, свободу,
И ся загода піде в воду.
Тільки терицю, терицю дай Боже!
На решту сам собі поможу.

ИГРОВИЩЕ ДРУГЕ.

Перед княждвора в Овручу.

Ява 1.

В оддалі стоять слуги з кіньми, з замку виходить Тур.

ТУР (кашле).

Зо мною вже иде долі,
Час покорити ся судьбі

Неумолімій всіх людей.
Пропало Туре, вік старий
Вступитись мусить молодому —
А без жалю и зависти.
Бо ми відроджуем ся в нёму
И, дивлючи ся з висоти
Віку на молодую славу,
Нагадуем наш май и славу,
И гаснучи любуем ся
Цвітучим, молодим житем
Дітей, в надії сій, що чей
В них може й наше те житя
Перемостило гріб своїм житем.
И так безсмертні чуем ся
В житю цвітучих нам дітей...
Чомуж и я не маю сина?
Чомуж чужим лишити мушу
Мое майно? в он час, як душу
Мою Кій возьме и полине
Из нею поза Лукоморе,
В небесні вічні простори...
Бог знає и святоє небо!
Відав ми ту не лиш для себе
Жием — а служим невідомо
Небес засудови святому.
Тому то чоловік покорно
Приняти мусить пай свій чорний...
Комуж мої скарби лишити?

И князём Турова зробити?..
Из Святославичів рідних
Олег, здає ся, ще мені
И найщирійшим, та из них
Найблизшим нашій стороні.
Олег не жде моєї смерти
И не жадєн мого престола;
Тому я рад єго підперти
Моім краєм — тільки поволі!
Я мушу єще вивідати:
Чи годен він здорово, умно
Таку державу управляти,
Щоб не було зі всєго глуму.

Ява 2.

(Входить) Олег.

Добрий день, дядьку милостивий.

Тур.

Гораздь, гораздь! боги зичливі
Сей ночи сном мя дарували.

Олег.

Чи будем нині полювали?

Тур.

Ні, не за тим в Оруч до тебе
Трудивсь я з Турова лісного.

Олег.

Скажиж! Олег для дядька свого
Готов служити всім чим треба....

Тур.

И честію?

Олег.

Не думаю,
Щоб' ти того жадав від мене.

Тур.

Важ слово! грій, нехай дозріє —
А не продавай зелене.

Олег.

Ей! я складатись не умію.

Тур.

Навчись! бо се буде потреба
Княжати Турова и Древи.

Олег.

Що? Турова? ти ще живеш,
А переказуючи свій
Край, чей не обминеш
Ярполка в Києві, котрий
Всею Русею управляє
И д' сѣму більше право має.

Тур.

Має — не має; я тобі
Мій Турів, сину, завіщаю;
Бо й я майном моим собі
Розпорядити право маю.

Олег.

Як брат пристане — я тобі
З цілої дякую душі.

Тур.

За тое ти не май и гадки!
У брата всякі достатки,
Єму ще й Турова нетреба.
Годить ся він як раз про тебе;
Однак одноє тям собі:
Що час забути вже тобі
Про те, що рід наш пише ся
Из Скандинави, а най буде
Тобі рідною ся земля
И рідними твої всі люде.

Олег.

Ох! якжеж то мені забути?
Коли де лиш оберну ся,
Мені показують місця
Страшних моєї баби судів.
Сей вие: „князю! я син того,
Котрого дідо твій убив“;

А той скомлить знов: „батька мого
З за Ольги Свенальд задушив —
Мені жону, мені знов маму
Мені синів кинута в яму,
Убито.“ — Дядьку! пекло, гром!
Хотів бих видіти того,
Котрий б' не пригадав часом,
Кого він дідом мав, кого?..
Роби, що хоч! прикладуй ся
До люду щирою душою;
Жертвуй би ніч, би день собою —
Они веселого лиця
Тобі ніколи не покажуть;
Бо нічим з пам'яті не змажуть
Кривд. — Кривда довго тямить ся....
Проклятий день той и година!
В котрій згодив ся я вітцєви
Приняти власть сеї краини.
Чом' не Владимир князєм Древи?

Тур.

Відав одно ти пропустив,
Що в Новгород ніхто ити
Крім Владимирка не хотів —
И Древу сам собі клав ти.
Ну, ну — якось тото буде.
Лиш не карай твоих людей
Несправедливо в гніва хвилі,

Як жаль свій довгий и старий
Тобі обявлять до Русі.

Олег.

Хибаж они в тім завинили?
Ти не гадай собі, щоб я
Над ними збиткувавсь — уся
Земля то не від нині знає,
Що гаразду єї бажаю.
З за них я не вважав на гнів
Рідного брата и убив
Свенальдича, котрий посмів
На пограничю збитковатись.

Тур.

Ту лучше було гамоватись.

Олег.

И щоби правді честь оддати:
Мені жаль Люта, друга брата;
Я не різник
И крови людської не звик
Холоднокровно проливати.
Тоді я в перше видів черти
Страшні неублагані смерти;
И хоч Лют тяжко завинив,
Мене до жива оскорбив,
А мимо того — свідок Бог!

Що Люта кров, котру-м сцідив,
И погасаючі очи,
Єго тяжкий останній вздох
И ті слова єго пророчі,
Що жизнь мою всю прокляли —
На душу, на мою лягли
Немов тяженною скалою.
Тому то я перед тобою
Так укорив ся, що до брата
Післав неначе би прохати
Прощі прадивої вини.

Тур.

Не жалуй, ти не без вини.
Тобі бо треба було бити
Свенальдича так, щоб' ніхто
Смерть засудженую єго
Не міг, не смів на тобі мстити.

Олег.

Я, дядьку, хитрощів не знаю.
Верстаю шлях мій навпростець,
А манівців я не шукаю,
Шукать не буду; хочби мстець
Сто рази смертню грозив
И шлях той весь наєрошив
Ножами, дядьку! ні, я всім
Одкрито в очи відновім
За діла — добрі чи злі. —

Князь виїнен за тим всім стояти,
Що смів чинити — а боятись,
А повзати немов по склі
По зневажаючій брехні
Я не умів, уміть не буду,
Хоч би й прийшло за те мені
Загинуть.

Тур.

И я облуди

Від тебе не жадаю, сину,
А иншое. Гамуй себе!
Гамуй себе и не давай
Свободу ярости; зважай,
Що крòв бурлива и гнів
Легко в несчастье кинуть може,
На тебе зрадникам поможе;
Позбавить може друга, брата
А навіть чести и престола!
Тому не дай ся поривати
Горячці, сину мій, ніколи. (Чути трубу.)

Ява 3.

(Входить) Рад.

Хвала тобі, наш милий князю!
Извершили наші стязи.
Ятвяг побили ми й Дуліб
Од ворога оборонили.

Тур.

Сій поміч, благодать — що сили —
Помеже всіх твоїх сусід;
А вдячності солодкий хліб
Заступить и тебе од бід
И нечаянної пригоди.

Рад.

Спішить уже туди народу
Бужан старший, жупан
З подякою до тебе, пане.

Олег.

Хотів би я ще так з'єднати
Собі и Червень; а тогди
Могли би ми о собі стати
Без боязни.

Тур.

Ще погоди!

И споживай, що Бог послав;
Бо хто на плечі би поклав
Більш' чим нести безпечно може,
Часом утратить всё, небоже!
Тепер пращай, я повертаю
В мій Турів и тебе там ждаю,
Щоби тя Турову цілому
Представити наслідником
Престола мого, а потому

Оголосити всё письмом
Твоим братам,

Олег.

Прибуду там
И вдячно зроблю то усе,
Чим тільки наустиш мене.
Дай Бог счастливую дорогу!
(Цілює Тура в руку а той его в лице).

Тур.

Працай! лишаю тя на Бога!
(Олходить до поїзду и отдаляеь).

Рад.

О князю! счастье се велике,
Що вже и Турів за тобою.

Олег.

Що сталоь дивного, владико,
Що ти так тішиш ся зо мною?

Рад.

Ой князю, князю дорогой!
Чує душа, хоч и не каже,
Що йде на тебе лихо враже.

Ява 4.

(Являєь) Людевіт и Рад.

Посол вернув ся київський.

Олег.

Нехай сейчас сюда, прийде.

(Людевіт одходить.)

Ява 5.

(Входять Людевіт и Варяжко.)

Олег.

Варяжку! и чогож тебе
Знов брат до мене посилає?
Зъясуй нам! бо не відгадаю.

Варяжко.

Великий князь тебе зове
На суд за смерть Свенальдича.
Сам Свейфельд гривни не приймас,
А князь еще приказує,
Щоб' ти не сватав в Претича,
И д' нам прибув, щоб з нами метити
На Печенігах смерть отця.

Олег.

Як сміє він мене судити
За суд, що я тримав у Древі?
Яж не слуга твому князеві.
Що? він приказує мені?
Ні, він безпечно лиш просив.

Варяжко.

А деж би, князю, я змінив
Єго слова перед тобою?!
Я наложив би головою.

Олег (про себе).

Твердий горіх дав брат мені,
Дав князь великий мені згризти.
И я немов на розпуті
Стою шукаючи путі,
Щоби пройти болото чисто
Не накладаючи дороги...
Реку як брат до брата свого, —
Зьобиджу Древу, мій престіл;
Реку ж як князь до князя мого —
Зьобиджу пана руських сил.
Щож лучше, більш поважне, чесне?
Ой! то, що більше небезпечне.

Варяжко.

Чи князь Олег до князя брата
Не хоче слово передати?

Олег.

Чи брат мій ті слова розважив?

Варяжко.

Він ще говорить: щоб не важивсь
Ти Турів підступом зайати
И спадщину его забрати.

Олег.

Що? як? підступно? спадщина?
Се Чорт хіба порозуміє —

Скажи! як може він, як сміє?
 Хибаж отсе моя вина?
 Ні! він ся в право пошиває,
 Котре не мав ще и не має,
 Він заціпки собі шукає!
 Зъобиджує мя з зависти,
 Що Тур мені всё дарував...
 Підступно? — каже — я украв?
 Те може из ума звести!
 Так рідний брат до свого брата
 Говорить? — що ему сказати?
 Но знай и я з за того всёго
 На бік поставлю брата мого;
 И одвічу Русі князеви,
 Як се годить ся князю Древи.

Варяжко.

Кажи, я вірно донесу.

Олег.

Я князь вільний, удільний Древи
 Говорю д' руському князеви:
 Що Турів я беру на просьбу
 Самого Тура и що грозьби
 Я не боюсь и — так ми Біг! —
 Не піду ні на Печеніг
 Ані ще менш' на суд у Кнів,
 Бо він днесь словом тим гордим
 Мене зневажив

ВАРЯЖКО.

Не відміє
Зпевага изневаги, княже!

ОЛЕГ.

Пращай! я відаю, що кажу.

ВАРЯЖКО.

Богато душ за тое ляже (одходить).

ОЛЕГ.

За честь мою й сїї землі.

ЛЮДЄВИТ.

Боги сами такий тобі
Одвіт на устні положили.

РАД.

Дай Бог, щоб' нам дали и силу
За нєго добре одвічати.

ОЛЕГ (про себе).

Мене так тяжко зневажати —
Всє з пальця виссати собі
За що? Бог вієть! хіба щоби
И те, що маю, відобрати?
Боги! дадїть терпцю мені!
Нікчемний, підлий! що? я, красти?
Бодай він удавив ся властю,
Котру загарбати гадає.

Людевіт.

Він виноватий; Бог се знає.

Рад.

Я думав, що давні напасти
Варяг лиш наслідком буйства,
Розпéчених ласками слуг;
А нині виджу, що обух
Той тяжша піднесла рука.

Олег (про себе).

Несесь, несесь гроза на мене!
Но будь що будь, моя котва
Народ; мене він не покине
И стануть за его добро
Повинність владаня мого...
(В голос) Мої войводи! майте око
На Кнів той, бо там глибоко
Ся злоба ниця укриваєсь.
И принесе, чого й не чаєм.

Людевіт.

То всё від Свенйельда, гадаю.

Рад.

Однак як се від твого брата,
Нам треба ся приготовляти
Сейчас, мій князю, до війни.

Людевіт.

Підуть деревські всі сини.

Рад.

Післати б' до Дуліб, Турян
И до хоробрих Волинян.

Людевіт.

Так! Осторожність не трусливість.

Олег.

Я окунив Дуліб зичливість
Моєю ратю на Ятвяг.
Пішлю тя, Людевіте, д' ним:
Ти им розкажеш обо всім
И піднесеш их на Варяг.
А ми займем ся ополченем
Народу в Древі загроженій,
И в Тура забезпечим ся.

Дійство II.

ИГРОВИЩЕ ПЕРШЕ.

Світлиця в домі Свенґельда в Києві.

Ява I.

Руга.

Ох дядьку Мирославе, стій!
Хоч би Лют сто раз виноват,
А чоловік він завсе мій.

Мирослав.

Так най за него брата брат
Заріже, князь карає князя
И неповинний Древи люд!
Нехай за Люта упадуть
Дві, три и десять тисяч душ,
Нехай пожежа, грабіж, морд
Варязьких розбійничих горд
И крадіж Древу обідре!
Нехай, що більше, потече
Ріка сліз, горя вдів, сиріт,
Розпука матерей — весь світ
Нехай загине, пчезає!

Бо Люта твого вже не має...
 Стидай ся жоно! вниди в себе!
 Ти Руто! чей не вовчиця,
 И трупами живити ся —
 Гноити серце не потреба?!
 Прийми що засудило небо,
 Прийми смиренно, покорись!

Рута.

Ох дядьку, умилосярдись!
 Розпука, жаль ваги не має (плаче).
 За що боги мене карають?

Мирослав.

Корись перед засудом Бога!

Рута.

Я так просила Люта мого:
 Не їдь на лови, Люте милий!
 Сей ночі я о мамі снила,
 Як у багру тебе купала
 И паноломію вкривала.
 — А багр на кров показує...
 Не допомгло — він одвічав,
 Що багр ему показує
 На панство, бо — як нагадав —
 У тім багру царі ходили.

Мирослав.

Попереду упадку все
 Пиха у багрянці йде.

Рута.

Хочби не узяли его,
В сирій землиці не зложили,
Мому жалю его лишили:
Я б' не жадала нічого.
Натішила б' ся я в останнє
Моим безталанним коханем.
Дивила бих ся в любі очи,
Раз в раз уста бих цілювала,
Я може б' небо ублагала —

Мирослав.

Не повертає жизнь уроча,
Тому покинь...

Рута.

Ох, був то день
За всі дни; ніч за всі ті ночі,
Що Прядка вічна перетяла.
Ой Мирослав! я би ридала,
Поки б' при нёму не устлала
Себе несчасною на віки.

Мирослав.

Угомони жалі ті дикі,
Моли ся Богови святому,
Чей батька не осиротиш? —
Займись хозяйством твого дому,
Вітцём недужим ти займись...

Не добивай его ти Руто!..
Цить! не підмовлю тя до того,
Щоб' ти ишла за молодого
Убийцю твого Люта —
Було б' то варварством нелюдським — :
Але-ж не менше варварство
Хотіти мститись на Овруцькім
Олегу, за убійство,
Що він був в праві учинити.
Лиши мужам пімсти звірство —
Жоні благороднійш: простити.
(Одходить.)

Рута.

Простити? Господи святий!
Простити, каже, благородно?
Хто простить смерть холоднокровно
Того, котрого він цілий
Вік наче Господа любив —
О, той ніколи не любив!

Ява 2.

(Входить) Свенйельд.

Що Мирослав тобі казав?
Тебе він певно підмовляв
На то: щоб' ти, забувши стид
И честь и память Люта твого,
Пішла за приспанку до того
Убийці твого чоловіка?

Руґа.

Ох, се огида всіх огид!
Лют чоловік мені на віки.

Свенґельд.

Угомонись! я, люба Руґо,
Хорошу вість тобі приніс.
Ми страшно помстимо ще Люта;
Мені в сім ділі, знай, сам Біс
Руками всіми помагає.

Руґа.

Я всі надії покидаю.

Свенґельд.

Не віриш? знай, що князь Русі,
Хоч не з за Люта, покарає
Олеґа тяжко. Я в душі
Єґо роздув гнів зависті
И висушив любов до брата;
И так князь мусить воювати
Єґо.

Руґа.

Не вірую; за що?

Свенґельд.

Коли не помогло нам право,
То я позвав на поміч зраду,
И перший раз в житю злукавив.

Я напустив в слух князя чаду,
Я сплів: що Тур старий ему
Переказав давнійш' свій Турів;
А що Олег заліз під шкуру
Старого, напоїв, нагнув
Єго під думку власну,
И в нєго видурив прекрасну
Країну и той город свій.

Рута.

Ах! то не знищить смутку могс

Свенйельд.

Послухай тільки. Князь як стій
Післав д' Олегови з за того:
Щоб' він не смів за Турів брати.
Олег з'обидить брата свого,
Бо в сєму він не виноватий —
И бачиш, вже війна готова.
Я вже підбехтав и Бужан
И Волинян противо нєго,
Зажжу и Турів и Древлян,
Єго злякаю морем крови.
Я затровлю, я защую
Єго ще власної душі
Палкою лютю и тогді
Утомленого гонкою
Безпамятною вбію, убію
Мов звіря прокажєного.

РУТА.

Страх, свекре мій! то Люта мого
На серце наше не поверне.

СВЕНЙЕЛЬД.

И ти сю пімсту, люба Рудо,
Що я проваджу так містерно,
Лише від нехотя приймаєш?

РУТА.

Я пімсту на Богів лишаю.

СВЕНЙЕЛЬД.

Деж серце вдовине поділось —
Чи вже в кім иншим залюбилося?

РУТА.

Ох! мого серця пустку темну
Заняв мій смуток пренаремний
И не пускає там нікого...

СВЕНЙЕЛЬД.

Чи в нім нема більш' Люта твого?
И ти забула вже так скоро
То, чим клялася мені ще вчора?
Ой жони! ви як день весни,
То смієтесь, то плачете,
То гнівите ся без ваги.
Ви всі як води лицемірні,

Як жребій игровий невірні,
Як золото, для котрого
Ви як скотина всі покірні.

Рута.

За що ти лаєш ся мені?

Свенйельд.

Я б' не з'явив собі и в сні,
Що Лютова вдова, що ти
Єго забудеш; єго месть,
Мене и власну кинеш честь —
Щоби о постіль збуя свого
Мужа потертись лиш для того,
Що князём він. Плюгавая! . . .
Скотина, сука, вóвчиця
Не буде грітись з ворогом;
А ти — нікчемно! божий гром
Тебе за тее покарає,
Коли сю мерзість замишляєш.

Рута.

Вступи ся старче! неповинно
Мене не зневажай!

Свенйельд.

Пращай!

Однак если ти не безвинна
И станеш на мою дорогу,

Загинеш марно! памятай!
Клянусь, клянусь, Руто, Богу!

Рута.

Мертвий умерти не боить ся (плаче).

Ява 3.

(Входить) Претич.

Чи Рута з Свенйельдом сварить ся?

Свенйельд.

Так, або сяк! скажи мій свате:
Поможеш Олега карати?

Претич.

Ні.

Свенйельд.

Тож тям собі, коли мені
У чому на дорозі станеш . . .

Претич.

И що тогді мені ся стане?

Свенйельд (до себе).

Цить, не грози душе, о ні! (В голос.)
Колісь поцтивий, то споманеш
Мою давну тобі жичливість.

(Одходить.)

Претич.

Покинь одно лиш, гнів и метивість...

Моя несчасна, люба доню!

Ще плаче Люта вірне доно?

Рута.

Ох батеньку!

Претич.

Дитинько!

Олег пришло по тебе свати...

Отець твій був би так счасливим

Приняти словом их зичливим!

Чи схочеш князя роззувати?

Як скажеш свату одвічати?

Рута.

Татунечку! Несчасна я

Тобі усе послушная;

Однак любові, душі моїй

Притьмом розказувать — ох! ні,

Не можу я! И ти не схочеш,

Щоби я лгала тобі в очи

Чутє, котрого ту не має,

Котре враз з Лютом заумерло.

Претич.

Час, доню, и на жаль лік має.

Вже неодно чутє проверлось,

Що з горести було умерло.
Чуте — то нашої душі
Душа; а поки ще она
Не вмерла, ч'їтя всі твої,
Хоч сплять, живуть. З часом сама
Признаш сю истину за мною.
Не будь на князя ти гнївною.

Рута.

Скажи єму, що нас могила
На віки вічні розділила,
И я по сім, він по тїм боку
Друг друга глядаємо оком —
А всё то, тату, надаремно:
Бо ділить нас грїб Люта темний.
Я в право йду, а він на ліво;
А в ліво я, то він знов в ліво.
Так душі наші крізь ціле
Мое незавидне жите
Не будуть любо ся витати;
Бо на могилі в гробу шати
Одітая сидить Морена
И ні мене сумну до н'їго,
Ані єго живим до мене,
Мій отче, не пускає.

Претич.

Цить небого!

Олег єі єя не лякає.

Він, знай, на Лютовій могилі
Поставить пишну ю святиню
И Ладі и Дайбогови.
И счезне з відтам смерть Морена
Мов крига з ярої землі
И не зборонить вам весіля.

Рута.

Ох, батеньку мій рідний, милий!
Не примушай мене до того.
Я скорше б' згинула небога,
Заким бих тее учинила.

Претич.

Ні, я не змушую тебе.
Будь супокійна! тільки тям,
Що ту о наше счастье йде;
О счастье може и Полян. (Одходить.)

Рута (плаче, по хвилі).

О сонце! світле, прекрасне,
Ти все до счастья сотворило,
Всеї благодатию дарило —
Чому ж одних жінок несчасних
Ти лиш до горя назначило? ...
Ми від колиски до могили
То тягаром лиш у родині,
То бійки лютої причина
И продажі товар нікчемний.

То знов невільниця німая
И мати горестю тяженна,
То удова як гріб сумная —
А завсе диким чоловіком
В чутях своїх подоштаная.
(Одходить.)

ИГРОВИЩЕ ДРУГЕ.

Світлиця в княждворі Ярополка.

Ява 1.

(Входить Ярополк и Свенйельд.)

Свенйельд.

Ой так, великий князю мій!
Те промишляє братчик твій.

Ярополк.

Я Претичеви наказав,
Щоби доньки не віддавав
За мого брата.

Свенйельд.

А як він
Лиш причаить ся, а потім
Піде в Овруч тебе зраджати
И той Любеч, в котрому править,
Продасть Олégови у віні? . . .
Я не говорю без причини —
Він щось від давна вже лукавить.

Ярополк.

Подай нам докази на то.

Свеніельд.

Як то? ти хочеш ще чекати
На докази, а Турів що?
Чи-ж можна ще яснійші мати?
Хиба, щоби доказів тьма
Під стіни Києва прийшла
Гремучи снісою, мечом
О беззахитний твій шолом?
Ні, князю! лучше нам спішитись.
Не дай Олегови скріпитись,
Опереди его,
А не пожалуеш того,
И слава батька Святослава
Зійде на тебе молодого!
Иди на Ольга! йди на нёго!

Ява 2.

(Входить) Блуд.

Чолом перед тобою, мій
Пресвітлий и великий князю!

Ярополк.

Що Блуд сердечний мені скаже?

Блуд.

Привів я полк тобі цілий
В похід на ворога готовий.

Ярополк.

Я дякую твоїй любови.

Ява 3.

(Входить) Претич.

Приніс я вість новую, княже,
Утікли Печеніги вражі
Аж ген за Дон.

Ярополк.

Тож на вздогон
Підем ще нині всі за ними.

Ява 4.

(Входить) Варяжко.

Приношу вісти з Овруча.

Свеніельд.

Олег узяв ся до меча?

Ярополк.

Одай нам братні словеса!

Варяжко.

Я князь вільний удільний Древи
Говорю д' руському князеви:
Що Турів я беру на просьбу
Самого Тура и що грозьби
Я не боюсь! ні — так ми Біг!

Не піду ні на Печеніг,
Ані ще менш' на суд у Київ.
Неси обиду за обиду!

Ярополк.

Га! щоб' мене мізерним словом
Молодший брат мій зневажав —
На Перуна! ні, я не ждав
Від Олега такої мови...
Мовчи же, серце; мёрзни, кров!
Прорвись, любово, котра нас вяжеш!
Няй заговорить лиш престол
И верховладна воля княжа.
Войводо київський! підем,
Підем у Древу, з дружиною,
И суд над князём проречем
И змусимо д' покорі боём.

Претич.

Ей князю! не пускай ще свого
Страшного слова громового
И не викочуй из гробниці
Війни грізної колесниці.
Згадай, що брат се твій, котрого
Желізом хочеш звершенити,
За маловажну уразу,
В гніві, може на смерть убити...
Великий и предобрий князю!
Пускай нехай він Люта вбив

Не в поединку, а в гніві,
 Не за вину, а без вини;
 Пускай, тебе він оскорбив
 Нарочно, в буйстві молодім —
 Ти брат ему, а не чужий!
 Брат старший, мов отець, ласкавий.
 Тож не знімай же меч страшний
 На него, бо сей меч без слави.
 Гамуй гнів справедливий твій
 И будь благим для брата твого —
 О тебе прошу я, старий;
 Послухай, князю, слова мого!

Ярополк.

Не має більше вороття
 Моїм словам — мовчи!

Претич.

Верни,

Верни, щоб' гірке каятте
 Тобі ще не скребло́ души!

Ярополк.

Так як не змінить сонце те
 Дорогу світлую свою —
 Так само слово князівське
 Прилюдно виголошене
 Уже до смерти не зміню.

Претич.

Тож не гнівись, що я складаю
Уряд и булаву мою;
Причин до пімсти я не маю
И на Олѣга не піду.

Свенйельд.

На те, щоб' князя зраджувати
И зятеви ще помагати.

Ярополк.

Ого? и я то само кажу.
Поїдеш з нами, воеводо!

Претич.

Даруй! мені старому — годі.
Для пімсти Свенйельда, мій князю,
Я рук у кров не буду пхати;
Не буду брата твого катом.

Ярополк.

Старий, лукавий трутню ти!
Колода чей тебе навчить,
Як слухати, що кажу я.

Претич.

В колоду? я? о ласко князівська!
Що? в дибі бити Претича?
Єго, котрий до нині громи

Звертав від голови твоєї?
Недобрий князю молодий!
За слави блеск марній кривавий
Ти продаєш и добру славу
И старця пхасеш у колоду,
Що вірний був руському роду!..
Так тям собі, що Претич каже:
Як дальше тим путём підеш,
Котрим ити ся ти наважив,
Недовго управляти ймеш
Полян хорошою землєю. (Яроп. кидає ся на него.)
Убити хочеш? — жду убою.

Свенйельд (повздержує князя).

Він судови уже належить.

Ярополк.

Нікчемний зраднику! у вѣжу,
В темницю з ним! покличте раду,
Няй голову кладе за зраду!

Варяжко.

Він збожеволів, князю милий.
Що з ним? він днесь

Ярополк.

Тепер до діла!
На нишого мої полки
Хоробрі кличі пана ждуть;

А коли так боги судили —
Они на иншого підуть . . .
Я сам начальство обіймаю
И всіх вас заберу з собою;
Лиш одного из вас лишаю
У місті, стерегти спокою.

Блуд.

Великий князю! я тобі
До князівських колін кланяюсь,
Давно ти обіцяв мені —

Свенйельд.

И що такого?

Ярополк.

Всё що могу
Для тебе зроблю, вірний Блуде.

Блуд.

Нехай держикраєм ту буду.

Свенйельд.

Ні, Блуд! суть старші над тебе.
Варяжка в Києві нам треба.
Він розважнійший; особливо
Тепер, під час такий бурливий,
Треба залізного мужа,
Щоб' доглядати Києва.
Бо хоч ми, князю, супокійні

(Скрізь гості и усі Християне,
Що так для тебе суть уклінні .
И не дозволили б Полянам,
З за Претича, бунт підносити) —
Однако лучше так робити,
Щоб' забезпечитись зовсім.

Варяжко.

Одвітний Блуд на місци сім.

Ярополк.

Тебе я не забуду Блуде;
Однако днесь нехай так буде,
Як Свенйельд многоумний радить.
Пожди! тобі се не завадить.

Свенйельд.

Ми дякуем и спішимо,
Щоб' нині було всё готово.

Ярополк.

Ми завтра в похід мусимо —
Се тямте! и ходить здорові.
(Ярополк одходить.)

Свенйельд.

Варяжку! не пийай и суд
Прорци над Претичем, пок люд.
За те еще не знає. (Одходить.)

Варяжко.

Га!

Нехай довідаєсь — не дбаю.
Я лиш свій уряд проклинаю,
Що катом, катом Претича
Мене ділає.

(Одходить.)

Блуд (сам).

Погоди Свенйельд!

Ти знаєш яму всім копати,
Ти й Претича не пощадив,
Щоб' тільки свого доконати —
Глядиж, щоб' ти не перегараздив!
Блуд не такий, щоби тобі
Лиш поклонятись до колін
И знощувать обиди всі. —
И в не́го є жало и він
Тебе колись вжалить, укусить,
Хоч ни́ні и мовчати мусить.
Лише терпцю! бо ще зелена
Моя пшениця; тож смирюсь,
Аж висше, висше піднесуь —
Аж час прийде колись на мене!

ИГРОВИЩЕ ТРЕТЕ.

Поляна в деревському лісі, по середині її стоить розложистий ясен, в оддалі видко розвалини Искоростня.

ЯВА 1.

Князь Олег підходить з Радам и Людевігом до ясеня и сідає на камінному столі; за ним приходить множество народа и стає навкруги его — з межи люда виступає

Борис.

Витай нам князю молодий!

Олег.

Витайте Деревлян старшини!
Скажіте нам, як Хорс святий,
Всесвітлий Бог сеї країни,
Вам поблагословив на жниво?

Борис.

Він звершенив могуче Диво
И дарував нам урожай;
Поміг и Велес, бог мисливий,
Нам теж ласкаво — и твій пай
Приносимо тобі днесь в дани.
(Кладе перед князём 100 шкір з куниць.)

Олег.

Немного маєте — для того
Жадаю я від вас немного.

Староста 1.

Немного князю? по три куни
Од ватри, чейже и немало?
Зводить ся ліс и тепле руно
Вже переводить ся помалу.
Твій дід Олег жадав від нас
Лише по дві куниці чорні;
А лучший був тогді ще час
На ті звіряточка моторні.

Олег.

Я не пораджу. Ся упдата
Не діля мене а для брата,
Великого князя Русі.

Староста 2.

Ти князю сам собі держи,
Що ми тобі без ропоту
Даєм, а братови не шли.
Нам годі двох князів живити;
А одному — без клопоту
Ми раді вірно всі служити.

Олег.

И кровію?

Борис.

И кровію,
Майном и трудом на війні.

Олег.

Благодарю, Скоростенці!
Бог вість, може й прийде до того
И Древи мирній женці
Підуть за волю и 'за бога
На жатву смерти,
Щоби наїздника відперти.
Для того будьте всі готові,
Щоб' станути хоробро в полі,
Як Києва могучий пан
Закличе нас на празник крови.

Борис (з частию народа).

Готові всі сини Древлян!

Олег.

Чогож ви стали так сумні
Сусіди й вороги Полянам?
Що вас гнете? скажіть мені!
Як правда — суд стоить між вами?
Вселилась згода між родами?
Не пакостять вам ті буйні
Сусіди Росси и Кияне?

Староста шльського кута.

Спить правда-суд, нема кого
Судити, пане наш ласкавий,
Хиба звірів — та, богу слава!
Их небогато. Ми того

Задумали ся, світлий княже,
Що ти готовитись нам кажеш
На войну з братом.

Рад.

Вашим катом.

Олег.

Цить Раде! не ялось тобі
На мого брата відзиватись.

Староста пільського кута.

Війна нам страшна на добі.

Олег.

Як то? хибаж я не з за вас
На брань готовити ся буду?
Або війна мені в сей час
Та ще из братом, добрі люде,
Так дуже до внодоби?

Староста пільського кута.

Годі!

Війна не из за нас — за Люта.

Олег.

А за кого-ж я Люта вбив?
За що из братом посваривсь?
Кому безпеку й сунокій

Війною хочу я здобути,
Як не для вас, недобрі люде? . . .

Староста шльського кута.

Я тебе знаю, князю мій!
Але війна на нас ся зміле.
Так просимо — не починай
З за нас війни! а вєднай
У брата звого в добрій хвили
Для нас и супокій и счастье.
А як вже годі, кинь несчасних,
Нехай ідем під твого брата!
Шкода війни розпочинати . . .

Олег.

Невдячні, підлі, лицемірні!
И ви, по тім що я для вас
Ділав з пожертвованем вірно,
Ще смієте — проклін на вас! —
Без сорому мені казати:
Щоб' я вас одступив для брата?
З очей мені! з очей ідіть!
И в Києві ся поклоніть, —
Не віддаю вас — проганяю!
Як курву проганяю вас,
Що чести, ні чутя не має.
Про чернь таку, як ви, не дбаю,
Ви тільки сѣромом для нас!

Рад.

Угомонись, пресвітлий Пане!
Покайтесь слів таких Древляне!

Олег.

О Рад, о Рад! нехай би брат
И звершенив мене у полю
И заковав мене в неволю
И в серце те встромив булат,
Убив мене!
Клянусь тобі: тогді — Біг-ме'! —
Я би мовчав, не нарікав;
Я би прийав —
Однак щоб' ті, з за которіх
Я жизнь, престол кладу на вагу,
Мене з за того покидали?
Ох Раде, Раде! — всё пропало.
Отся підлота мя зломил
И серце трутов напоїла.
З очей мені! женітє их!
И затровіте покидь псами
На глум, на сміх,
Мої хоробрїі Древляне!

(Древляне з криком проганяють старосту и людей пільського кута)

Рад.

Ох князю, князю, що зробив ти?

Олег.

Я боляка лиш вирізав,
Котрий паскудив наше тіло.
Деревські сини!
Ви чули, що ваш князь казав:
Хто князя любить, нехай сміло
И супокійно жде часу,
В котрім покличу вас, піду
За честь и волю кров проляти.

ДЕРЕВЛЯНЕ.

З тобою жити й умирати!
(Розходять ся.)

Рад.

Ой князю мій! не в гнів най буде
Тобі те слово, без облуди . . .

Олег.

Я знаю, що казати хочеш;
Я ж не зміню, змінить не хочу,
Що-м засудив.

Рад.

Я бих просив —
Я навернү старост сюди.
Они будуть просити прощі.
Ти дай им слово, що в их кут
Твої загони не підуть;

Нехай лиш полк тобі поставлять,
И всё гаразд еще ся справить.

Олег.

Цураюсь лести. Я держати
Не в силі те, що ти казав —
Я б' Древу всю изневажав.

Людевіт.

Що, слово зрадникам держати?

Олег.

Ой воеводи! слово дати
Значить рабом его зістати.
Я скорше б' десную відтяв,
Заким заручене б' зломав.
Знай, що тримаючого право
И право теж тримає, в славі.
Князь князём не лиш на того,
Щоб' весело землян рядити:
Народ ся дивить на его,
Щоби ему подібно жити.
Князь чесний люд свій поведе
До добробиту на свободі;
А князь лукавий всіх зведе —
Заразу зацепить в народі.
Князь для людей неначе Богом:
Чим красшим він, тим лучшим він
Отцём діля краю цілого.

И я по моготі мойй
Буду над все, над все старатись,
Щоби через мій вік цілий
Душі моєї не каляти,
Щоб' люд на мене споглядав,
Щоби из мене приклад брав,
Щоби мя мусів шанувати.

Людевіт.

Як ясная твоя душа!
Тебе нам бог післав.

Рад.

И я,
И я перед тобою, князю,
Чолом бю низько, за твої
Прекрасні, мудрі вирази.
Однако видить ся мені,
Що до того, що ти собі
Заклав, спокою нам потреба . . .
Коли же браню грозить небо,
То й не завадить, щоби ти
Побіду надо все на оці
Мав — чи люд хоче чи не хоче:
Ти пан ему — и ти, не він
За судьбу брани одвічаеш.
Змуси неслухняних! причин
До того много маеш.

Олег.

Я чей без них ся обійду.

Рад.

Позвіль! назад их приведу.

Олег.

Не хочу — се мені негоже.

Рад.

Га! ний ся діе воля божа!

Олег.

Мужайте ся! займіть ся ділом!

Они то наче прошені

Раби, котрих ся викормило

На ворогів. — Вірте мені:

Дуліби, Турів, Волиняне

Помогуть нам, будуть за нами.

Обезпечіть Овруцькі мури,

А я піду тим часом в Турів.

(Одходять.)

Дійство III.

ИГРОВИЩЕ ПЕРШЕ.

(Любное місце в Києві.)

Ява 1.

(Являють ся Гостомисль, Мирослав и Сухан и тихо розмовляють.)

Гостомисль.

Чи я вам не казав, як буде?
А ви не вірили. — Щож добрі люде
Гадасте тепер чинити?

Сухан.

Не даймо Претича убити!

Мирослав.

Сухане! що поможем тут?
Надії наші зацвітуть,
Щоб' пасти жертвою морозам.
Не нам рівняти ся ворожим,
Желізним Ярополка силам,
Котрих кров наша викормила.
Ох, ні! нема поради злему.
Як би надія — я готов

Для Претича пролити кров;
Алеж що зробимо потому?

Сухан.

Позвім Олега покрийму.

Мирослав.

Не годна, милий друже мій,
Ціла Деревська земля
Опертись Ярополка силі.
Она як повинь Дніпрова
Зальє Древлан и Олега —
Нема поради, друже милий!
А впрочім чи не все одно,
Чи Ярополка чи єго
Ми будем князём величати?

Сухан.

Ой ні, не все одно, мій свате!
Ми лучше знаємо Олега.

Мирослав.

А я б' не клав ся ще на него.
По чім ти судиш так о нім?

Сухан.

По чім?

Скажи но ти найперше сам,
Учений друже Християн,
Из відкіля противне знаєш?

Мирослав.

Я ще не знаю, лиш гадаю.
Він князь — а всі князі однакі:
Народ им брідь, слуга, раб чорний;
Народна воля — бунт роздорний;
А правда — дйби на свободу;
Держави керма — бич народам;
За ними розбиватись шкода.
И Мирослав на віслуги
Так само не піде Олэгу,
Як и не служить Ярополку.
У мене рівні всі они
Ті Русичі — родина вовча —,
Мені одно: чи сей, чи тот
Тираном наших правд, свобод.
Коли-ж о замін лиш иде —
Так не займайте ви мене!

Гостомисль.

Якаж для нас у тебе рада?

Мирослав.

Підім до князя у громаді
И волі Претича жадаймо.

Гостомисль.

Няй буде, братя, поснішаймо!

Сухан.

Се не поможе — лиш повстане.

МИРОСЛАВ.

За то прийшло би покаране
Цілої нашої землі.

СУХАН.

Ой Мирослав! слова твої
Послідні з першими, вільними
Далеко розійшлись.

МИРОСЛАВ.

Дитино!

СУХАН.

Чогож стаєш противко волі,
Коли так не терпиш неволі?

МИРОСЛАВ.

Сліпому воля помага'? . . .
Народови не того треба.
О світло ми просімо небо,
А воля зродить ся сама.

ГОСТОМИСЛЬ.

До волі завсе добрий час.

МИРОСЛАВ.

Желізом брать єї для нас
Далеко — нині не пора.
Бо Християн, що в Києві
В чималій силі, ви єще

Безпечно не звершините.
Они за Ярополком всі.
Ви кинете ся стрімголов
В бездонний незнаемий вир,
И всі потопите ся в нім.
За те повстане вашу кров
Прольє наш ворог, наш опир,
И край ще більш' буде доплати.
Тому не раджу повставати;
Для нас ще не зійшла зоря.
Чекаймо, братя! не пора!

Сухан.

Так и не буде
Єі для тебе більш', а я
Чей визволю сам Претича,
Коли не згину, не умру.
За мною всі, всі наші люде!

(Одходить.)

Гостомисль.

А я піду, старшин зберу,
Щоб' в князя вольности жадати
Для Претича. (Чути брязкіт оружя.)

Мирслав.

Ні, ту чекати
Нам ліпше; бач, иде рича
Варяг розбійнича голота —
Спішить князь на свою роботу.

Ява 2.

(Надходить військо и стає у лаву, за військом показуєсь товпа
Киян, а з противного боку являєсь Ярополк, Свенігельд, Блуд
и Варяжко.)

Ярополк.

Витаю вас, хоробрі вої
Отця удалого мого!
Конець лінивому спокою;
А ся из Києвом розлука
Почином слави ясных дней;
Веселий блеск ваших очей
Побіди нашої порука.

Військо.

Смерть ворогам! добич и слава
Для тебе, сину Святослава!

Ярополк.

Кияне добрі, працайте!
Я вам Варяжка ту лишаю
И певную надію маю,
Що слухать будете его —
На перед други! не пиняйте.

(Військо з Блудом переходить.)

Гостомисль.

Послухай голосу мого!

Ярополк.

А Гостомисль! — часу не маю!
Тогді як поверну до дому,
Помовлю щиро я з тобою.

Ява 3.

(З між народа продираєсь Рута и виступає перед князя.)

Мирослав.

Стій князю! слёзи заступають
Тобі похід рікою.

Ярополк.

Рута!

Рута.

Даруй, даруй вітцєви мому!

Гостомисль.

Даруй, даруй вдовици Люта,
Даруй нам Претича, наш пане!

Сухан.

Ох, князю наш! будь милосерним!

Ярополк.

И бунтом хочете зробити
Мене для нёго милосерним?
У свояси, плімя погане!
Коли не хочете вкусити
Мого желіза на сніданє.

Мирослав.

Ми просим лиш за Претича:
Прости великодушний княже!
Великодушність найкрасша
Чеснота и оздоба княжа.

Ярополк.

Гадюку, що мене вкусила,
За пазуху ще не положу;
Тому даремно ви просили:
Він головою днесь наложить.

Рута.

Ой горе кнівській землі,
Коли твій гнів и сідини
Твого кормильця не минає
И дармо милости благає
У тебе бідна удова.
Ох свекре, свекре мій зичливий!
Промов и ти за другом сивим!
На те він Ользі послужив
И Святославових дітей
На те від дичи боронив
И став им не в одній пригоді,
Щоб' в старости тяжкій своїй
Погиб від палача як злодій?

Свенйельд.

Не плач, а радуйсь, бідна Руто!
Идем помстити твого Люта

На Олегу, котрому другом
Отець твій, зрадник свого князя.

Гостомисль.

Чиж Претича старі заслуги
Не переважать днесь урази,
Що князєви наніс?

Ярополк.

До біса

З ним! против нєго право.

Рута.

Ой ні, ой ні! хиба вам правом
Безправе вашого меча.

Ярополк

копле сі ногою и одходить з Свенвельдом за військом.

Рута (підносить ся по хвили).

Ох, лютий князю! пропадай
Від першої Древлян стрілиці!
Від харалужного меча,
Від брата рідного сулиці!
Твоих Варягів няй Ягá,
Няй Див страшений розірве!
Оварин дикий у дорозі
Кіньми своїми розімне!
Бодай ті Шельбирі й Татране
И Ольбері поміж лісами

Вас тучою ножів прикрили
И в жертву Чортови спалили!

Ява 4.

(Являєсь страж з Претичем, народ розступавсь. Рута мечесь ридаючи на шию вітцєви.)

Претич.

З богом дитино, з богом!
Не вагони мені останнєї дороги!
Що ту посієш — то збираєш.
Ти звала пимсти — пимсту маєш.
Ти плачеш, мудрий Мирославе?
Прощай, прощай мені на віки!
У ласці божій оставайсь!
На тя лишаю сю дитину,
Згадай часом отсю годину
И бідную не опускай!

Мирослав.

Дай руку старче на прощанє;
Нехай еще раз в зеркало
Душі твоєї щирої —
Нехай загляну хоч в останнє!
Я Руті послужу твоєй.

Претич.

Ти прав, хоч любиш Християн
Незгірше князя Ярополка;
Надіє чистая Полян! . . .

Ох Мирослав! не дай, не дай
Кервавити наш тихий край,
Будь Києву стовпом свободи!

Мирослав.

Не величай стовпом народу
Гнучку безсильную билину,
Що під холодним вітром гине.

Гостомисль.

Ох Претич! Претич! жаль сказати,
Що ми ся мусим так розстати.
Нехай же Лада, Хорс тебе
Приймуть у свій небесний рай.

Претич.

Тепер ведіть на смерть мене,
Варяги люті; не займай
Мене, сирітонько моя!

Рута.

Ох чиж то правда? правда? правда!
Ти дійсно вже лишаєш мя?

Претич (цілує її).

Не плач! и ти тудя підеш.

Рута.

Ох доля чорная моя!
Укралась мужа и береш

Ще ненасичена вітця —
Убий жеж и мене!

Ява 5.

(Повертає Варяжко з кількома Варягами.)

Варяжко.

Претич! о мні не думай гірше,
Що мушу нині тя карати.
Кияне, розступіть ся ширше —
Бо скажу вас желізом гнати.

Сухан.

Не даймо Претича узяти!

Варяжко.

Смерть тому, хто ся важить ще
Речи хоч словечко одне!

Претич.

Полян боги! боги могучі!
Ви присносуці, всевидючі!
Ударте з неба ясным громом
На тих розбійників лакомих;
Убийте Рюрика семью
И землю метіть Дайбожую!
(Претича на силу одводять.)

Сухан.

Відбиймо Претича, Кияне!

Народ.

Та чим

Єго ми будем виручати?

Рута.

Неволею назначені Поляне!
Не сором вам еще питати?
З вас точуть кров, а ви погані
Пороби руського ярма,
Питаєте друг друга: чим?
Ви не потомки Щека, Кия,
Хорива и тої Либеди,
Коли страхом дріжачу шию
— За лижку князівського меду
Під ножі Руссам кладете.

(Народ гуде.)

Сухан.

Послухайте мене,
Повстаньте смілі Поляне!
Либеди часи воскресіть!
И золоті віки Трояні
И волю древню! (Підносять ся крики.)

Гостомисль.

Роздавіть

Варягів лютих! и свобода
Засвітить знов над нашим родом.
Няй радуєсь сумуючий Дайбіг!
(Варяги уходять з Претичем.)

Рута.

Ратуйте батька, батька мого!

Сухан.

Ратуймо Претича дільного!

(Народ кидась за уходячими воїнами, відбиває Претича и прогнає Варяжка и військо.)

Мирослав.

О! божевільні — Господи!

Не дай им кривди понести

Від шіести лютого врага!

Ява 6.

(Претич, Сухан, Рута и Гостомисль вертають торжественно з народом.)

Претич.

Скажи! чи ти не ранена,

Моя дитино дорога?

Рута.

Так, так — не дуже — уходім!

Сухан.

Що сили на Овруч спішим.

А! Гостомисль — а що з тобою?

Гостомисль.

Мене оставте в супокою!

Мирослав.

Я рад свободі Претича;
Однак — дай Бог! щоби Поляне
Ще не покушали меча
За тебе, друже мій. Кияне!
Не стійте, сквапно розійдітесь!
Бо Русь поверне, щоб' помститись.
(Народ розходить ся.)

Претич.

Ходи Сухан! попередім,
О скільки мога Ярополка.

Гостомисль.

Я проведу вас; поспішім
Ген байраками тихомолком.
(Уходять.)

Мирослав (сам).

О Господи и Боже мій!
Поглянь з небес на землю сю,
И мир даруй и благо їй!
Одкрий їй истину твою
И люд сей темний просвіти!
Щоб' слово божое прийняли
И чистими душою стали;
Щоб' не кланялись більш' нікому
Тільки тобі, небес святому;
Щоб' ладом божим всі жили

И брата крови не лилі —
Даруй им те, небесний Пане!

ИГРОВИЩЕ ДРУГЕ.

(Світлиця княждвора в Турові.)

Ява 1.

(Двох слуг вносять на престолі Тура, за котрим иде Олег.)

Тур.

Введіть сюди бояр моїх!
(Слуга одчиняє двері.)

Ява 2.

(Входять бояре Турова.)

Тур.

Витайте добри Туряне!

Бояре.

Кланяем ся до ніг твоїх.

Тур.

Зо мною вже долі иде;
Для того — пок жию еще —
Я д' собі вас усіх позвав,
Щобих престол сей передав
Ольгови, Деревлян князеви.
Він умно управляє Древу
И вам еще з давна зичливий —
Ви будете під ним счасливі.

Бояре.

Ми надіємо ся. — Дай бог!

Тур.

А вашому добру в залог

Обіцяюсь Олег у вас

Перебувати довший час,

Щоб' вас пізнати й полюбити

И всім чим мога догодити.

Бояре.

Отсе нам дуже до вподоби.

Тур.

Мені також; однак було би

Мені, у сконання годині

И заспокоєнем надій

Моїх, добра сеї краини —

Що більш' безпекою єдино

Против нечаяних подій,

Пригод, несчастя мого люда:

Щоб' ви пристали без облуди

На злучене в один край з Древов

И присягли на то князеви.

Бо з того користи важкі

На будуще. Грядуть тяжкі,

Тяжкі часи тепер надходять,

Опертись о що будь не шкодить.

Боярин 1.

А хтож би не хотів добра
И мира, князю! Ми готові
На то клясті ся Олегови.
Нехай лиш він нам присяга'
Держати наші всі права,
Що з діда, прадіда у нас
Водили ся; при тім и то
Собі застерігаємо:
Щоби війни на нас, без нас
Ніколи не стягав и Божий
Закон в краю держав хорошо.

Тур.

Не майте й гадки.

Олег.

Я в додатку

Обіццю, що без віча
Ніколи не почну нічого —
И не возьму ся до меча
Без вас — клянусь великим богом!

Бояре.

Витай же, князю Турова,
Древлян хоробрих и Волиня!

Олег.

Для мира, гаразду и слави
Моих народів, посвячу

Житє моє; любовою, правом
Мій княжий путь я назначу.

Бояре.

Дай Бог нам мирне панованє!

Тур.

Тепер конець мому стараню.
И я спокійно без журби
Вас благословлючи скончаю . . .
Кажіте ж' вікотить меді
Мої; нехай народ втішаєсь.
Заграйте в гуслі, затрубіте
И в дуди звучно загудіте!
Нехай я весело вмираю.
Идіть в останне послужити
Мені старому!

Бояре (отираючи слези).

Ряду твому

Не було й не буде рівні.
Були ми в тебе мов рідні
Сини твої. Працай! працай
И нас в раю воспоинай
Так, як и ми тебе спомянем.

Тур.

Приятелі! не завдавайте
Жалю мені, в хвилях конаня
— А поховайте мя прилично.

Бояре (відходять).

Ой! будем споминати вічно.

Тур.

Тепер мій родичу сердечний
Престол твій в Турові безпечний.

Але — забув я ще одно,
Мій скарб. Внесіть сюда его.

(Слуги одходять.)

Олег.

Пощо? тобі час відпочити.

Тур.

Цить, цить! недовго мені жити.
Той скарб я розділю на дві
Нерівні часті. Знай, тобі
Дам менш', а Ярополкови
О много більше — и сей час
Єму пішли усє від нас —
Те золото найлучший лік
На брата твого гнів, на крик
Свенйельда.

Ява 3.

(Слуги вносять скриню и кладуть перед Туром, котрий ві одчинає.)

Тур.

Поглянь, кілько ту золота;
За него купиш всє, що схочеш...

Ним розум, серце, чеснота
Купуєсь; так оно уроче.
Алеж послухай дядька твого:
Не купиуй золотом нічого,
Крім вдячності нещастя сліз.
Сумліня не купиуй в нікого;
Сумліне куплене — то раб
Куплений на торзі; дивиж!
З раба буває часто драб;
А вірник щирий ні, ніколи . . .
И не купиуй за золото
Бояр готових до сваволі.
Богатий бо привик его
Не класти дуже так високо,
Щоб' з за его аж вдячним бути.
За те, Олег, зіркé май око
Там, де пливе слеза потоком,
Де крик тяжкий нещастя чути.
Несчає вдячне одно;
Як можеш, визволяй его! . . .
Наш край убогий — в болотах
Живем, як Древа по лісах;
Підчас тяжкого лихолітя,
Як не доцише урожай,
Ту голод нищить люд сердито;
На той час золото тримай . . .
Постав же житниці усюди
И бідних зерном спомагай,

И будуть вдячні тобі люде.
А тая вдячність — памятай! —
Безпекою твоею буде.

Олег.

Великодушний, благородний!
Не за престіл и золото —
Я того всёго не голодний,
Хоча я вдячний за всё то —,
А за твое розумне слово
Я дякую тобі в любови;
Сердечно дякую тобі,
Мій дядьку дорогий.

Тур.

Иди

Тепер и покажись народам
И присягни им мир, свободу;
А я положусь, одпочину;
Мені щось тьмить перед очима.
(Олег цілує его в руку, слуги відносять его.)

Олег (сам).

Поцтивий и розумний старче!
Послухаю тебе, Біг-ме!
О кілька сил до веёго старчить,
Ціле, ціле моє жите.
Не заведе тебе надія
На добру долю твого люда,

О кілько се від мене буде
Зависіти; так як надія
Моя мене не завела.
Бо вже я паном Турова;
Бужан я потягну за мною
И чей державу сильную
И незавісиму построю,
Счасливу и обильную . . .
Котиж ся колесо судьби!
Котиж ся вéсело, коти;
Коти ся право, не ставай!
А як би тя мій чорний пай
Над пропасть друлив темную,
Коти ся — я ся не бою! —
Рукою сильною тогді
За спиці золоті твої
Тебе схоплю и повздержу —,
И знов на путь мій поверну . . .
Котиж ся колесо судьби,
Коти ся, не ставай! . .

Ява 4.

(Входить слуга.)

Слуга.

Князь умирає, ледве дише
И ще тебе до себе кличе.

Олег.

Ох боже мій! сей час иду.

(Одходять оба.)

Ява 5.

(Входить Рад, а з ним бояре Турова.)

РАД.

Деж князь? нема нікого ту.

БОЯРЕ.

Обох князів ми ту лишили.

РАД.

Як ви з престолом зарядили?

БОЯРЕ.

Олега в князі ми приймили.

РАД (про себе).

Велике счастье то для нас.

БОЯРЕ.

Що кажеш Раде?

РАД.

Що громада
Тутешня не пожалує того.

БОЯРЕ.

Ви раді з князя вашого?

РАД.

Наче нам бог его післав.

Бояре.

Дай бог, щоб' мирно панував.

Рад.

Не бійтесь, Турівські люди!
Олег лиш счастья в мирі хоче,
Єго не зводить блеск урочий
Побід и слави; тільки буде
Нам треба з початку самого
По крові йти до мира того.

Бояре.

А то для чого? що ся стало?

Рад.

Несчастье, Русь на нас напала.

Ява 6.

(Входить заплаканий Олег.)

Олег.

Умер, умер! а мому серцю
Щось каже, що я з ним кладу
Надію на смертнім коверцю . . .
А, Рад! за чим приходиш ту?

Рад.

Брат Ярополк напав на тебе
И ріже и палить у Древі.

Олег.

Що? Ярополк? не кажучи —
Не вповіщаючи війни?

Рад.

Ні словечком. Ходім тепер,
Щоб' край на горе не лишити.

Олег.

Боги! чому днесь Тур умер?
Не міг еще хоть хвильку жити,
Щоб' брата з братом помирити? ..
Бояре світлі мої!
Ви знаєте, о що иде.
Пустіте ж' клич труби ратної,
Нехай богатирів всіх звé
Під хоругву мою. Вість скону
Княжати вашого ний буде
И кличею трéвоги, люде!

Боярин 1.

Даруй бояринови твому,
Що днесь нагадує тобі
Днесь дану заповідь, тобою
Нам всім, на пад війни тяжкої.
Ти обіцяв нам, що тогді
Без нас нічого не почнеш,
За Турівським вічом підеш —
Послухай же совіта мого.

Рад (по тиху).

Ой князю, лихо вийде з того.

Олег.

Так говори!

Боярин.

Ми присягли

На пад нечаяной війни
Тобі и Древі помагати;
Але ити на твого брата,
На брата рідного — з за того,
Що він иде тебе карати
За кровцю Люта молодого —
Ми не підне́семо ору́жя,
Хотя́й и жаль тебе нам дуже.
Бо в нас не водить ся тогó,
Щоб' брат на брата старшого
Вставав з желізом кровожадним.
Се, князю, гріх, се вже не ладно.

Боярин 2.

Той спір не тичить ані Древи
Ані Турян; чиж из за вас,
Що посварили ся, край наш
Терпіти має без потреби?
Ні, князю, ні! — Послухай нас,
Пішли дарунки брату твому
И помири ся чесно з ним.

Брат братом, хоч у гніві свому
И посварить ся.

Рад.

Божий грім
На вас, лукаві Туряне!

Боярин 3.

Попробуй тільки, милий пане!
А як и тоє не поможе,
Тогді, тогді, як бог поможе,
Вертай до нас; а ми еще
Чей оборонимо тебе
Від напасти и брата злости,
Хотяй бих сам старі кости
За тебе мав ще положити.
Але вже нині послужити
Тобі не можем и не хочем.

Олег.

И те ви кажете нам в очи!
Без сорому, що долю князя
Ви мечете на всі вітрі!

Боярин 2.

Бо правду чисту тобі кажем.

Боярин 1.

А правда, світлий князю, важить,
Як добрий панцир; знай, єі

Лиш богатир сміло знесе,
Бо трує боїть ся все сі
И вкривши ся периною
Облуди чорної, брехні,
Бабіє тілом и душою
И худобіє за вчасу
У власнім калі, власнім гною.
Зноси, зноси, шануй сі!
Она бо панцирём твоєї
Ще непорочної душі.

Олег.

Ніколи не гордив я нею
И днесь не погорджу — однак
Такої ради я від вас
Під ряду мого перший час
Не надіяв ся — був то знак,
Як мало стрітив я любви
У Турові.

Боярин 1.

О не скорби!

Підем ми за тобою всі.

Олег.

Як честь моя и Древи ляже,
Чим Турів ганьбу з себе змаже?
Сю ганьбу, що я, ваш жупан,
Піду вклонити ся д' стопам

Великого князя Русі?
Пращайте же мені!
Няй бог не тямить вам тих слів,
Що Турів нині говорив,
Відаючи врагови Древу
И глумлячись єі князеви.

Боярин 2.

И Древа теж о нас не дбає.

Боярин 3.

Для ней повинностей не маєм.

Олег.

Ой Туряне!

Буйні, неслухняні Словяне!
Хибаж об сім не знаєте,
Що самостійність и свобода
Лежить у приязни и згоді
Племен всіх ваших и що ви
Повинні друг за друга стати,
И з тої самостійности
Щедролюбиво дарувати
Друг другови немалу часть? ...
Вас роздавить сваволі естрась —
Подончуть безуздну свободу
Люблену вами ті народи,
Що, багнуши свободи всім,

Пристати ввикли на малім,
За то безпечнім, скарбі волі.

Боярин І.

Ідь, князю — а я скличу віч
И покладу сю важну річ
Під суд народа. А прийме,
То син мій сейчас поведе
Тобі хороший полк в Овруч.
(Одходять.)

Рад.

Він правий, але він не знає,
Що він оудієм тамтих.

Олег.

Из відкіля, почім се знаєш?

Рад.

Купив, купив их Свенйельд всіх.

Олег.

Га, зрада? ні! се глупота.
Цить! в зраду их не вірю я. (По хвили.)
Як тяжко перед тим вклонитись,
Що вийшов против мене битись —
Та що пораджу? Дур и зрада
Мені усюди на заваді.
До того битись за онтих
Падлюк від пільського кута?

За Турів нищий? вудвуда
На князя треба для таких,
А не мене!
Куда мене судьба жене?
Ой дядьку, дядьку! як ти міг
Их так хвалити? знає се Біг
Хиба. Але — ти приказав,
Щоби я брату передав
Твої дарунки — от они. (По хвили)
Мій вірний и розумний Раде!
Возьми з собою ті скарби
И повези их мому брату
И попроси его, щоби
Він місце стріту назначів,
На котрому мені явитись,
Щоб' з ним сердечно помиритись.

Рад.

Ти віриш в згоду, князю мій?
Даремно, марно! Ти предобрий.
Кілько богатирів хоробрих
Мож за те золото купити!
Ба навіть ті медведі всі,
Що звідси лиш тепер пішли,
З за нёго будуть нам служити.
Не ліпшеж ті скарби ужити
На сю війну, як посилати
Их твому братови, котрий

Хто знає чи свій замір злий
Покине, за отсю заплату?
Не шли, не шли ти их ему!

Олег.

Чуію я тоє, вірний друже,
И жаль, жаль серцю мому дуже,
Що не послухаю тебе.
Алеж, ти бачиш сам — не мають
Туряне до війни захвату.
Мене й Древяне покидають.
И за якогож біса я
Из братом іду бити ся?
Не лучшеж нам из ним зійти ся
И погодитись? — Не диви ся!
Я знаю, що ту честь моя
Упаде — бо мій край и я
Зобиджені від мого брата.
Та щож ділати? брат все братом,
А наші люде без любви . . .
Котить ся колесо судьби
Моєї и в отсій калюжі,
Хто знає, може и застрягне.

Рад.

Ой знаю, ти не витягнеш
Єго з болота, боячись
Твоих святих рук не зваляти.

Алеж міркуй, змилосоєрдись!
Не шли скарбів гнівному брату!

Олег.

Пропало Раде! я вже дав
На то и дядькови ще слово.
Що більш' — я сам в душі поклявсь:
Не купувать бояр любови
Кажучим душі золотом.

Рад.

Их душі вже давно не чисті.

Олег.

Тим більш' я винен бути чистим.
И підлих купувати? — ні!
Иди від брата ти до брата
— До князя тя не буду слати —;
А як брат з братом поговорить,
То ний кладе Свенйельд и гори
Помежи нас, він не розлучить —
Дві злучені каплі крови.

Рад.

Однак на битву будь готовий,
Бо Рад за згоду сю не ручить.

Олег.

Меч мусить, як не може слово.

Дійство IV.

ИГРОВИЩЕ ПЕРШЕ.

Табір в князя Ярополка в Древі.

Ява 1.

(З шатра в князя виходить Ярополк и Свенйельд.)

Свенйельд.

Те визволене Претича
Здає ся бути лиш почином,
Лиш першим поблиском меча
Грізного бунту, господине.
Претич утік до Овруча.
По тім — Поляне, — заключаю —
На Олега надію мають.

Ярополк.

Не думаю.

Свенйельд.

На догадку
Мою суть докази важкі.

Ярополк.

Народ спокійний, лиш жерці
Щують его відав на мене.

Свенігельд.

Се так, однак — на власть Морени! —
Народ піднятись би не смів,
Як би не чув ще за собою
Деревські плечі и Олега.
Претич пішов від них до него,
Щоб' поміч обіцяти в бою
Єму на тебе від Киян.
А князик той Новгородян,
А Володимир — що гадаєш? —
У тому теж руки не має?
От чую від купців такé,
Що князь Олег післав уже
За помочю у Новгород.

Ярополк.

Заким прийде, мене ся год
И я упораюсь у Древі.

Ява 2.

(Блуд и Варяжко ведуть Рада.)

Блуд.

Хвала великому князеві!

Ярополк.

А, Рад! Де ви его піймали?

ВАРЯЖКО.

Ми під табором его взяли.

Ярополк.

Скажи, за чим тудя ти бродиш?

Рад.

Від князя Деревлян приходжу.

Ярополк.

Даремно ти ходив від нёго
До мене; бо поки він сам
Не вийде поклонитись нам,
Не буде з слів твоїх нічого.

Рад.

Я не прийшов тобі кланятись,
Пресвітлий наш великий князю,
Від князя Деревлян. Від брата
До брата тепле слово важу
И поклада перед тобою,
Бючи чолом перед тобою.

Ярополк.

Запер брат ухо свого брата
Обидним словом, тому я
Не буду слухати тя, Раде.

Рад.

Коли обида то була,
То визвала єї обида,

Котру великий князь Полян
Наніс князеви Деревлян.
Брат брата свого не з'обідив,
И брат мя к' тобі посилає
И старшому тобі кланяєсь
Завідомляючи тебе,
Що Тур поважний вже сконав
И Олегови передав
Свій Турів, князівство своє.

Свеніельд.

Всё то нам*відомо уже.

Ярополк.

Так брат мене завідомляє.

Рад.

И призвоу твого чекає.

Свеніельд.

Се князя тичить ся, не брата.

Блуд.

Се діло общое Русі.

Рад.

Чи Тур не з руської семїї?

Ярополк.

Що більше хочеш нам казати?

Рад.

З за Люта ще — и з за війни
На Печенізіких дикарів:
Твій брат мені ще поручив
Тебе сердечно попросити,
Щоб' ти зволив постановити
Де любо місце, для стрічи
Єго, мій князю, из тобою.

Ярополк.

Що? брат мене на стрічу кличе?
Ми стрігимоь на поли бою!

Рад.

Знай, брат прибуде твій того,
Щоби тобі поклін зложити
И мирно погодити всё,
Що розділило вас з собою.
Тобі ж привіз я из тяжкої
Скарбони Тура злоголиті
Прекрасні, дорогі скарби,
Що брат сердечний твій тобі
На знак любови послає.

Ярополк.

И я б' мав датись упросити?
На стрічу з ним в деревськiм краю?

Свенйельд.

Сли хочеш дати ся убити . . .
Що до скарбів, від давна знаю,
Що Тур на тебе их лишав,
Тогді ще, як живим вітав
И гостював у батька твого.

Рад.

Скарби були у князя мого.
Єго ніхто чей не спиняв
Загарбати их всіх собі;
Однак він правий и тобі,
Великий князю, одсилає
Всє, що твоє; а що до стрічи,
То Свенйельдови скажу в вічі,
Що в нас брат брата не вбиває.

Свенйельд.

Тільки не слухає — зраджає.

Ярополк.

Досить! скажи ти брату мому,
Що: док' великий князь Русі
Не одвітить на мову свому
Підвладному Русі князеви,
Не одвітить и братови —
З сим словом повертай у Древу.

Рад.

И се твоє послідне слово?

Ярополк.

Иди! князь двичі не говорить.

Рад.

Нехай же простить Бог тобі
За всё заміреноє горе
Так само, як ти братови
За всю любов его прощаш . . .
Сердечний він того не знає,
Що ти з братерської любови
Забаг еси братної крови,
Крови, що так тебе любила,
Що навіть те не припустила
У голову, що братня кров
Єї проляти би хотіла . . .
Тож проливай єї здоров
И прободи сулицею
Те серце, що нам всім святе
И для добра лиш люду бе.
Бий, бий мечом, бий крицею,
Розбий образ той предка твого
Олега віщого, з за сёго
Свенйельда мстивого!

Свенйельд.

Ого!

Ярополк.

Ти хочеш висіти, скажений!
Рушай з відсіль, бо ще забуду,
Що ти послóm ненарушеним.

Рад.

Я запираю духа в груди,
Одно лиш скажу ще тобі:
Що за Олега ми усі
Древляне умерать готові.
— Дай Бог тобі тої любови!
(Одходить.)

Ярополк.

Идіть за ним и заберіть
Скарби всі Тура, що привіз.

Блуд.

Рад любить Олега; смотріть,
У нёго очи повні сліз!
(Свеніельд за Радам одходить.)

Ярополк.

А правду пес старий казав:
Війна отся — то річ погана.
Коби мені хто розвизав,
Як закінчить ся межі нами? , .
Я смерти братної не хочу;
Лиш покоренія его —

Жадає власть моя тогó,
Власть всіх земель отсих хороших,
Власть нероздільної Русі,
Котру брат смілий а буйний
На двое розривати хоче,
Щоб' радовали ся усі
Завзяті вороги Русі
И нас по кусню пожерали.
Ох, мій престоле величавий!
Як ти не певно ще стоиш,
Як ще колишесь під тобою,
Коли на брата мя строиш
Тобі его укласти в бою.

Блуд.

А все таки, пресвітлий пане,
З побідженого ворога
Тобі приятель не постане.

Ярополк.

Чи лучше стрітить брата мого?

Блуд.

Пропало — Свенйельд не хотів.

Ярополк.

Хибаж ту Свенйельд князь, не я?

Блуд.

Даруй! я так не говорив.

Ярополк.

Поклич посла сей час сюда.

Ява 3.

(Вертає Свенйельд.)

Ярополк.

А Свенйельд! — добре, що приходиш!
Інакше я порадив ся.
Нам стріча з братом не пошкодить;
Сей час поклич ту Рада! Я
Хотів би видіти ся з братом,
Щоб' користо війну кінчати
И погодити вас з собою.

Свенйельд.

Як, князю? и поперед бою?

Ярополк.

Так, так — верни по Рада знову.

Свенйельд.

Даруй, пресвітлий! я не знав,
Що ти обернеш власну мову . . .
Рад на Овруч уже погнав,
Щоб' сквапно донести князеві:
Що ти на завтра заповів
Під Овручем вже поле Древі.

Блуд.

А як же, Свенйельд! як ти смів
Те поле сам заповідати?

Свенйельд.

Мовчи, Блуд! не ялось тобі
На мене словом відзиватись.
Де радять руські орли,
Годить ся яструбам мовчати.

Ярополк.

Хибаж не провинив еси?
Хибаж Блуд не рівня тобі?

Свенйельд.

Не конче. Там, из відкіля
Свенйельд верта', и кости Блуда
Не занесе хижака ворон.

Блуд.

Хибаж ти був за Лукоморем?

Ярополк.

Мовчи, на Перуна! и слухай!
Ти заповів без мене поле?

Свенйельд.

Не я ж войвода твій у поли?

Ярополк.

Свенйельд! на батька мого духа
Я заклинаю тя! служи!

Служи мені, а не радись!
— Бо я ту князь и пан, не ти —
Коли тя не кортить колись
Покушать гніву князівського.
Гляди же добре — стережись,
Щоб' не було між нами того.
(В гніві одходить.)

Свенйельд.

Даруй, даруй, мій світлий пане!
Я не гадав зле учинити —
Клянуся: пок' мене ту стане,
Буду мовчати и служити!
(Одходить.)

Блуд.

Хе — хе! вже инший вітер віє.
Ростить, ростить мої надії!

ИГРОВИЩЕ ДРУГЕ.

Околиця лісна під Овручем, по переду з боку соломою
покрита хата. Чути крик: „ратуйте! гей!“

Ява 1.

(З хати вибігає жінщина и оглядаєсь з переляком.)

Ява 2.

(Являєсь з помежи хаш Претич и Сухан, несучі на руках Руту
обомлілу и кладуть єї біля хати.)

Сухан.

От, слава Богу и дорога.

Претич.

Гей жінко! де ми заблудили?
Пусти нас до хорому твого.

Сухан.

Ми коні в дебрі там лишили;
Переведи их як сюди
И дай дитині сій води.

Женщина.

Прошу як Бога вас у хату.
Донька вам хора? — а води?
У коновці. Спішу шукати
Волів чи коней; ся дорога
Веде простісінько в Овруч.

РУТА (приходить до себе).

Про Бога!

Женщина (одходячи).

Мабуть багаті якісь кметі;
А може й гості з товарами.
(Одходить.)

Претич.

Годі пробрати ся лісами.
Дитинонько, вже не далеко!

Сухан (подає їй води).

Чи можеш іхати днесь з нами?

РУТА (напившись).

Лишіть мене у сій хатині.

ПРЕТИЧ.

Дитинонько, ти ту загинеш!

СУХАН.

Безпечні ми аж в Овручі.

РУТА.

Идіть, ідіте ж там собі.

ПРЕТИЧ.

Ти хора, бідна донечко,

И тое місце не тобі.

РУТА

(до себе, а Претич и Сухан тихо розмовляють на боці).

Ох ті мужчини! им одно,
Одно лиш панство в голові,
И не заглянуть и не знають,
Що я уже конаю.

ПРЕТИЧ.

Доню!

РУТА.

Татунечку! я слухала
Тебе ціле мое життя;

Послухай, прошу я тебе,
Хоч перед сном ти мене.

Претич.

Ти в Овручу подужаєш.

Рута.

Коли туди мя поведеш,
То на руках тобі умру.
Знай почорніла моя рана
И я чую мою пору,
Чую безпечно смерть мою.

Претич.

Боги ласкаві над нами . . .

Рута (плаче).

Ви без чутя; чи конче я
Убійцю мого чоловіка
При сконаню побачить мушу?
Лишіть мене; бо я, бо я
Весь рід мій проклену на віки
— Клянусь вам на жизнь и душу! —
Щоб' не родив ся а конав
В зароді, в матерній утробі;
Бо пай нам бог такий послав,
Що лучше нам у темнім гробі.

Претич (плаче).

Идиж Сухане д' Олегови!
А я лишусь при моїй крові,

Щоб' безталанну доглядати.

(Сухан оддає ся.)

Моя голубко, не ритай,
Жалю собі не завдавай!

Рута.

Не плач! я радую ся нині
Моїй нечаянній кончині.
За невідомим Лукоморем
Умре мій жаль и люте горе,
Я Лютонька побачу там.

Претич.

Чи-ж дармо молю ся богам,
Щоби тебе мені лишили?

Рута.

Ох батеньку мій рідний, милий!
Прости твоїй дитині Руті,
Що так любила свого Люта . . .
Жіноче серце не питає,
Чи милий Славянин, чи ні;
Оно лиш душу его знає,
Нею жие и віддихає —
Татунечку, прости мені!

Претич.

Хибаж тебе я укоряв?
Ой Руто! рад бих я тобі

Стелити рай по сій землі. —
И Олега тобі я клав;
А ти вже батька покидаєш!

Рута.

Я вже Олегови прощаю . . .
Сконали забаги мої,
Мов не чую ся на землі . . .
Веди мене — мені щось душно —
Будь ласкав, в хату — я послушна
Учиню всё, що ти прикажеш;
Тільки не плач!

Претич.

Як скоро ляжеш —
Сей час полекшає тобі.

Ява 3.

(Входять в хату, за ними входять и вернувшя ся хозяйка.)

Ява 4.

(Надходить дорогою Олег и сїдає під деревом.)

Олег.

Нудьга мене їсть. Ще нема
Ні Рада, ані Людевіта,
Ані Бориса. Ждать, сидіти —
Душі терпцю вже більш нема.

Ява 5.

(Идуть два Деревляне не видачи князя.)

ДЕРЕВЛЯНИН 1.

Проклятая війна! на що,
Не знать на що єі почав
Наш нерозумний князь?

ДЕРЕВЛЯНИН 2.

Ого!

Хиба же ти того не знаєш,
Що Русь о битвах лишь думає?
А він чей не віродив ся.

ДЕРЕВЛЯНИН 1.

Так само думаю и я.

ОЛЕГ (до себе).

Нікчемні!

ДЕРЕВЛЯНИН 2.

Молодий, наремний
За славою жене, не дбає,
Що жизнь невинну убиває.

ДЕРЕВЛЯНИН 1.

И против брата.

ДЕРЕВЛЯНИН 2.

Що й казати!

В князів нема рідні, ні брата.

ДЕРЕВЛЯНИН 1.

Що нам до того? ний си ходять
Бодай по головах — не дбаю.

ДЕРЕВЛЯНИН 2.

А що, як Ярополк впоравсь
З Олегом и нас заберé?

ДЕРЕВЛЯНИН 1.

Однаково — тото дурне . . .
Але що крови потече!
(Переходять.)

Олег.

О жертвуй ся! о бий собою!
Вітцем будь, сторожем свободи,
Жите клади за свій народ;
А він, а він собі — байдуже!
И розвертаючись в калюжі
Тобі и спаси-біг не скаже
Тогді, коли за него ляжеш
Ти головою. И чиж стóить?
Чи стоить того бути князём? (По хвилі)
Однак Олег! не нудь собою!
Они тебе ще мало знають;
Твоих лиш предків памятають
И може, може ще колись
Тебе полюблять. Не сердись!
Любва, що и звірів ласкавить,

Она их чей ид' тобі справить
И холод прожене з их серци.

Ява 6.

(Переходить двух старых Деревлян и хлопець.)

Деревлянин 1.

За головництво князя — ми
Відповідаємо житєм.

Деревлянин 2.

Ти проминув ся з правдою.
Наш князь уцтивий, без вини,
И я з онуком — ми идем
Їму віддячити в бою
Їго сердечність для краю.

Деревлянин 1.

Хибаж він Люта не убив?
Хибаж він зачепки не глядав
Из старшим братом? не робив
Бунт против нѣго?

Деревлянин 2.

Не до ладу
То, що говориш. Як раба
Твого, що крав в твого сусіди,
Сусіда той убе — яка
У тебе буде гадка?

ДЕРЕВЛЯНИН 1.

Я би слугу, в такім припадку,
Помстив.

ДЕРЕВЛЯНИН 2.

Що? злодія помстив? . . .
Хиба ти злодій сам, як він.

ДЕРЕВЛЯНИН 1. (піднімає топір).

Мені се кажеш? так и гинь!

ХЛОПЕЦЬ (відбиває топір топором).

Поганий зраднику, счезни!

ОЛЕГ (виступає).

Спокій! деревські сини.

ДЕРЕВЛЯНИН 1.

До біса!

ДЕРЕВЛЯНИН 2.

Князю! сей гульвіса . . .

ХЛОПЕЦЬ.

И зрадник князя и народа . . .

ОЛЕГ

(подає руку Деревлянинови 2-ому).

Мовчіть! князь дякує тобі,
Що честь его ти боронив.

А ти, щоб' не гадав собі,
Що я війну сю провинив,
Узнай — а будеш чути сам — :
Посол мій повертає д' нам.

Ява 7.

(Наближує ся Рад)

ДЕРЕВЛЯНИН 1.

Даруй, мій князю — я готовий
Змазати ділом скоре слово.

Олег.

Учуєш, хто війни жадає,
Чи я чи брат мій. Рад! витаю
Тебе, ждучи тебе давно
Нетерпеливо; та поно
Недобрі вісти ніс еси,
Що так похмурно споглядаєш . . .

Рад.

Твій брат від тебе відвертаєсь
И каже: поки князь з тобою
Желізом не розмовить ся,
Брат не подивить ся на тя.
Веди на завтра в поле воі.
А Свенйельд ще додав до того,
Що: в заповідженому полі
Буде шукати серця твого
Своім желізом, князю милий!

Олег.

Не спудить він моєї сили.
Дальна дорога від жалà
Єго желіза д' мому тілу;
Она иде по моему желізу,
А міст отсей не кождий перелізе.
Ви чули, люде? — тож идіть,
И що узнали, обвістіть,
Щоб' знали Деревляне всі,
Хто кого до війни взиває.

Деревлянин І.

Ми всіх на битву позиваєм. (Одходять всі три.)

Олег.

Ох брате! и то всё за Люта?
Ні, ні, того не може бути.
Єму власть пахне; з за єї,
З за власти на цілій Русі
— Котру під себе загорнути,
Відав, забагло ся ему —
Він розпочав тяжку війну.

Рад.

А все таки смерть того Люта
Причиною...

Олег.

Не кáй мою
Наремну душу! Щож ти хочеш?

Щоб князь признав ся тобі в очи,
Що поблудив? не верне ся —
Пропало — и жаль каятя
Не воскресить нам Люта того.
Що сталось, а моглось не стати...
— Гаразд чи не гаразд — про Бога
Чи міг я більше що ділати,
Щоб' брата мого приеднати? —
Не дбаю. — Як ти кажеш, Раде?
На завтра заповів брат поле?...
Няй же-ж піде по братній волі.
Не я, а він жадав борби. —
Боги розсудять — тож иди
Сей час до Овручан моих
И приготов на битву всіх!

Рад.

Про милість Бога! Князю, стій!
Хиба же ти того не знаєш,
Що у столиці замкненій
Лиш третю часть тих воїв маєш,
Що Ярополк у чистім полі?
Гамуй, гамуй горячу волю,
Чекай Бориса й Людевіта!
— Я д' нёму аж на Буг післав —
Він нині завтра ту приспіти
Повинен, князю. Я прохав
Дуліб хоробрих через нёго

Прийти нам в поміч и для того
Не раджу принимати поля.

Ява 8.

(Надходить Борис.)

Олег.

Витай Борисе! чей з Подоля
Голіруч, друже, не вертаєш?

Борис.

Витай мій князю! я тобі
Привів Дольнян и Волинян,
Остріляних уже в борбі.

Рад.

Пожди ще, князю, на Бужан,
А звершениш полки Русі.

Олег (до себе).

Полки хоробрі Русі...
Хибаж я більше не Русин?
Хибаж не Святослава син?
Який же чорний пай судьби
Мене змушає до борби
З за себе и Древлян отсих,
Против Варяг, мені рідніх?!
Закрита я передо мною
Судьба моя. Конечність бою
Стоить нічим непорушима

Перед моими ту очима. (Гірко усміхаєсь.)
И я, хотяй Русин из роду,
Піду боротись за свободу
Підбитих нами Деревлян.

Ява 9.

(Входить Людевіт.)

Людевіт.

Вертаю, князю, від Бужан.

Олег.

Твою вість, друже мій, чштаю
З журного твоего лица.

Людевіт.

Дуліби збройніи чекають
Біля границі Овруча.

Олег.

Сей час позвати их сюда.

Людевіт.

Тогді аж бити ся підуть,
Як Деревляне предадуть,
Як ти им озеро и ліс
Граничний з полем віддаси.

Олег.

Як, як? а що се знов? скажи!

Рад (до себе.)

Відав нам бороздить сам біс.

Рад.

Дай князю! дай, дай, обіцяй!
Всё, всё, чого вони жадають.

Олег.

Ніколи! Я? падлюк платити?
Падлюк, котрим я помагав
На ворогів?

Рад.

Га! щож робити?

Олег.

Невдячні, підлі, лицеміри
Без чести, без чуття, без віри —
Не хочу их. —
Я обійду ся чей без них.
Я? кусень Древи им оддати?
Часть мого князівського тіла
Звірям в плугаве горло ихати?
Ніколи! пок' жию, ніколи.
Як би давнійш' були прийшли,
Просили згідно, по щирому:
Я би для мира вічу мому
Порадив може, може й сам
З земель, що спожива' жунан,
Дулібам дарував.
Однак тепер, коли мій брат
Мене на битву зазівав,

Коли над краєм сим булат
Тяжений горя вже завпе —
Хиба бих чести вже не мав.
Тепер, коли мене притисло,
Они приходять; а як блисло
Над ними и вийною й горем,
Мовчали — й помочи просили —
Га!

Ой дядьку, дядьку! ти за морем
Десь у благім раю вітаєш,
Чи чуєш те, чи тее знаєш,
Як вдячності ідке жало
Мене навскрізь ту проболо?!
А я на вдячність покладавсь
Собі лиш радого народа!

Рад.

И я по них не надіявсь
Того; однак Древлян свобода —

Олег.

И де-ж твої надії, Раде?

Рад.

Ще зеленіюгъ з попід граду,
И я не злорічу ще долі.
Она, що нам дала тебе,
Поможе нам и в чистім полі
И на побіду поведе.

Олег.

Борисе! забери кінницю
И прожени Дуліб з границі.
Они готові завтра ще
И Ярополкови продатись.

Борис.

Я протрушу их полчище
З охотою за нас, за тебе.

(Одходить.)

Людевіт.

Кріпнись! тобі поможе небо.
За тебе стіни Овруча,
За тебе наших стріл туча
И правда людська и божа.
Повір! тобі сам бог поможе.

Рад.

Ходім, ходімо говоріть
До битви військо, скоро світ.

(Одходять.)

Олег (сам).

Сам бог поможе. — Та котрий?
Скажи: котрий ти, боже мій?
Чи предків бог грізний урманський?
Чи баби Ольги, бог Єли?
Чи бог сеї землі славянський?

Кому молити ся? — Хоч гинь,
Не відгадаю, в пітьмах броджу
И мов човен собі приходжу,
Що кинений припадком в море
По збіснених валáх пливе.
То страх то радість нас бере,
Пильнуючих, як з долу в гору,
З гори в долину він жене:
То вирина' — то чезне в морю...
Ой так мене душі чуте
В горячці злуди все тримає —
Куди судьба мене поїхає?...
Хибаж надії вже не має?
Стидайсь Олег! де діли ся
Твої всі замисли широкі?
И думи смілі, високі,
Що вигріла твоя душа?
Из за Турянських дураків,
Из за кількох нікчемників
И тих невдячників Бужан —
Ти мав би клясти вже богам?
Боги для вдячності людей
Не сотворили землю й море;
Для вдячності не світять чей,
Не гріють из небес просторів
И доброго и злого;
Лише для ділечка благого...
И я не буду більш' дивитись,

Чи будуть люде мя любити,
Чи ні: мені однаково,
Аби я правий — Для того
День завтрішний не стратить мя...
З Вікілів роду я!
Безстрашне серце в груди маю,
Понад людей умом сягаю,
И жилавая ся рука
Рука не труса — витязя;
И я б' на дусі мав падати,
Що міряти прийшло ся з братом?
О ганьбо! — жити? вадь не жити —
Я мушу завтра звершенити.

(Одходить.)

Дійство IV.

ИГРОВИЩЕ ПЕРШЕ.

(Зброяря кн. Олега в Овручу.)

Ява 1.

Олег.

Все спить еще — всім щедрій сон
Віднасує стружене тіло.
Лиш я один коло вікон
Походжую нетерпливо,
Ждучі дня теплого світила.
Счастливі! они здають ся
На князя свого, що за всіх
Повинен під думами гнуть ся
И сторожити долі их.
Их не пече: що дівіта
Судьба до мене завита'
На заповіданое поле,
Щоб' нам відкрити тайну долі...
Я чей не трус и не боюсь
Ні бренькоту мечів из криці,
Ні ран, ні смерти опириці.

Чому ж я спати не кладусь?
 Пощо мислями так томлюсь?
 Терпцю не має — бо душа
 В непевностях бездонних беть-ся
 И надаремно погружа'
 В пітьмах більмом зайшовші віжди.
 — По що за тайною гонить ся?..
 Вже на зорях — вже гаснуть звізди,
 А я не сплю — ніби боюсь
 З остатніх хвиль мого життя
 И миг один протратить марно —
 А так одрадним щось чуюсь...
 Під смерть понурий глас чути
 Чей обізвав бись и до мене —
 Чом я томлюсь бездільно дармо? (По хвили)
 Гей слуги, ленюхи плачені!
 Ходіть сюди! уже свитає,
 И я збруити ся гадаю.

Ява 2.

(Входить Отрок.)

Отрок.

Прости мені пресвітлий пане!
 Не піли кури ще — ще рано.

Олег.

Здойми мені той панцир битий
 З желіза шведського; его
 Мій прадід Рюрик звик носити.

Отрок (знімаючи панцир, до себе).

Пек, Запек! не знати чого
По ночах князь не може спати?!

Олег.

Не дивно се? я з літ давних
Любив ся в збруях сих старіх,
Впиваючись их славою.
Либонь, либонь кривавую
Собі я випророчив долю,
Бо вже дитина по неволи
З своєю грав ся я судьбою,
Що днесь зависла надо мною. (Убирає панцир.)
Отроче! папорзи — он-ті,
Що з дроту плетені цікаво,
И щит той руський величавий
Подай мені! (Отрок привносить.)

Отрок.

Они міцні.

Олег.

Их дід мій Игор, а потом
И батько Святослав носив,
Коли в Болгарію ходив.
Подай но ще! — а там шолом
Лискучий золотом Вадіма.
Чогож я моими очима
Застряг — від нехотя на нім?

Хибаж мені та сама доля
Суджена, що Вадиму, в полю ?
Єго я не вдягну; бо він
Лихою був би ворожбою.
И меч отсей жупана Мала,
Що з венеційської из стали,
Не був в бою побідний, счасний;
Так як и сей подарок красний
Циміска мому батькови
Не був счасливим, у тогди,
Коли до дому повертав. —
Боги! я батька нагадав —
А днесь, я син єго, на сина
Єго, сулицю битви кину.
И хто нам приповість, на кого
З нас двох впаде прокляте Бога ?
Може на мене ? принустім:
Що я и провинив у сім,
Що Люта згнав из світа сего —
Нехай, що зле я учинив,
Коли я брату одвітів
На приказ, що прийшов від него —
Однак я Турові скарби
Єму віддав и то втогди,
Коли ще Турів я тримава
И добрую надію мав
На поміч сильну від сусідів.
Втогди єго я ще просив,

Щоб' він мені усє простив;
Але у брата ані сліду
Не було братної любови.
Ой ні! не я, він хоче крові,
Він кличе битви — Бог се знає!
Я йду и руки умиваю. —
Подай Отроче! он-там тот
Шолом и меч Тура старого,
То меч-защита вдів, спрот
И руський меч, меч роду мого. (Убирає ся.)

Ява 2.

(Входить Сухан.)

Здоров Сухане! — Я готовий —
Ходім! румянолиця заря
Уже день божий повідає. (Одходять.)

ИГРОВИЩЕ ДРУГЕ.

Городище Хорса в Овручи.

Ява 1.

(Входить народ: більша часть старці, жони и діти, на чолі их Людевіт. Дівчата поубирані в вінці и поуперізувані чорнобилєм. На валу городища сторожі — а серед игровища болван Дайбога.)

Сторож 1.

Горить, горить за лісом там —
А що то люда д' нам жене
И утікає!

Людевіт.

Слухайте!

То військо того Ярополка,
Котрий нерад з того, що має,
И пажеристим, лютим вовком
На волость братнюю кидаєсь.

Народ.

Бодай его Перун побив!

Ява 2.

(Відчиняють ворота, крізь котрі вїзджають вози запряжені волами; на возах всяке майно, а по при них идуть голошучі и руки ломлючі селяне.)

Селючка 1.

Убили, вбили Вітена!
А Лелю до сідла, за косу,
Припняв Варяжин и заняв.

Селючка 2.

Трикрат проклятая війна!
Мою дитину люті Росси
Кинули в полумя.

Селюк 1.

У крови,
В пожежи гине твар Дайбога.

Селюк 2.

Кривава пімста ворогови!

Селюк 3.

Де князь? ведіте нас до нього!

Народ.

Смерть, пімста лютим ворогам!

Людевіт.

Мужайтесь ид тяжким борбам!
Згадайте грабежі й розбої
Варягів лютих и мужайтесь!
Дідів згадайте и батьків
И Малових богатирів,
И славу предків в дикім бою —
И Ярополка не лякайтесь!
Они нераз народ свій мстили,
А мстили від цілої душі...
Вовчицю Ольгу нагадайте,
Що наших всіх князів поїла
И хвилі божої Уші
Огнєм и кровню багрила!
Опира Свенгельда згадайте!
То він пожежу знов несе.
Не дайте збуєви, не дайте
Свого майна! Згадайте все —
Кріпіте душу — не внивайте,
Богів зовіте и рубайте!

Народ.

Ох, кров за кров!

Ява 3.

(Наближуєсь Олег, Борис и Рад, а за ним військо.)

Олег.

Князь ваш пометити вас готов.

Народ.

Дай Бог побіду днесь у Древі
Сердечному князеви!

Олег.

Раде!

Де Претич? він ту не завадить.

Рад.

Знай, рана Рути запалилась,
Від неї дуже заболіла
И Претич догляда' єї.

Олег.

Шкодà, шкода его мені.

Ява 4.

(Наближуєсь до князя Сухан.)

Сухан.

Я, князю, оглянув уже
Киян грізне становище
И з Претичом и мудрим Радом
Тобі на битву днесь не радим.
Премного ворога! уйди

До твого Турова — на час.
Овруч держати ся буде,
Пок не повернеш ся до нас
З дужійшим військом, а тогді
Дасть бог побіду ще тобі.

Борис.

А під той час в цілому краю,
Що дасть ся мужа, позбираю.

Олег.

Розумна рада и спасенна.
Та щож? она бо не для мене!
Брат поле заповів мені,
А честь и предків слава каже:
— Єі трусливостю не змажу —
Не ухияти ся мені,
А сміло ставити чола.

Рад.

Ми ворогам пішлем послі:
Що в городі тебе не має
И що ми поля не приймаєм.

Сухан.

Дуже розумно, мудрий Раде.

Олег.

Ся рада честь мою израдить.
Даремно — чиньте, як говорю!

Раз рішить ся — пізно чи скоро.
А лучше зараз, бо все гірша
Непевність долегливая,
Як певність найчорнійшая.

Борис.

Чи так? Га, воля божа дій ся!

Олег.

Мужайте ся! Боги за нами.
Ті покровителі Древлян
Покажуть правду ворогам
И покарають Свейельда,
Котрого совість чорная
На мене підійняла брата.

Рад.

Ей, князю милий! уходи,
А нам позволь Овруч держати.

Олег.

Хто? я, ваш князь, мав би уйти,
А вас лишити у біді?
Знай, тур заскочений в житлі
Не утікає перед псами.
Людвіте, помолись за нами!
Моли, щоб' звершили ми
Врагів Дайбога на сім дни...
За мною, вольніі Древляне!

Не дайте жін в неволю брати
И старців и дітей рубати!
Краяни! хто любив мене,
Хто вірним сином свого роду,
Нехай за мною пожене:
Де я, там пімста и свобода!

Народ и військо.

Идемо князю всі, усі!

Рад.

Так одчиніть ворота сі!

(Виходять ворітьми, з кличею „Олег! смерть Варягам!“ За ними зачиняють ворота; лишають ся лиш старці, жони, діти и Людевіт. —
Мовчанка.)

Ява 6.

Людевіт (по мовчанці).

Пішли,

У поли чистому питати,
Якую долю нам Боги
Небесні, вічні судили. . .
Вже брат стоить противо брата,
Вже пробують свої сили. . .
Молім, молім ся Богови!
Співайте Хорсови дівци,
Щоби князеви помагав
И ворогів з відсідь прогнав,
Прогнав з деревської землиці!

(Дівчата взявшись за руки обходять болвана співаючи.)

Пісня.

Великий Хорсе!
Сонце Дайбоже!
Небесний пане,
Молим тебе.

Розбий же борзо
Рать сю ворожу,
Що нам погану
Войну несе.

Дай Олегови
Праведному
На Ярополка
Силу твою.

Великий Хорсе!
Сонце Дайбоже!
Небесний пане,
Просим тебе!

Сторожа (на валу).

Извершили. Слава, слава!

Людевіт.

Богам небесним честь и хвала!

Сторож 2.

Наш князь хоробрий прошибає
Мов блискавка врагів ряди;

А де лиш меч его засяє,
Там поникають голови
Варяг, мов трави під косою.

Людевіт.

Співаймо пісню богохвальну,
Співаймо силу Хорсову !

Старці (співають).

Ой світляє там на небі звізда

Зірниця ;

А ще красшая Луна золота

Дівиця ;

Ще яснійшое сонце ясное,

Сонце ясное, благодаїное,

Дайбог наш. —

Страшений грізний той вітер буйний

Стрибожич ;

Грознійший стрілець громами сильний

Сварожич ;

А Хорс ясенний еше сильнійший,

Над всё страшнійший, а все милійший

Прабожич.

Сторож 1.

Ой лихо, лихо !

Людевіт.

Люде, тихо !

Хто крикнув лихо ? — вголосись !

Сторож 1.

Упав, убитий вже Борис.

Народ.

Ой горе, горе!

Людевіт.

У просторах

Раю ний праведний вітає!

Сторож 2.

Як жваво Рад старий рубає!

Сторож 2.

И знову ворог ся подав.

Народ.

Гой слава богу! слава, слава!

Сторож 1.

Ой! йой! під князём кінь упав.

Старці.

Що? князь упав? усё пропало!

Дівчата и жони.

Ратуймо ся! ратуйте душу!

Сторож 2.

А-ги на вас! мовчіте гуси!

Олег изнов досів коня.

Сторож 1.

Знов важить ся судьбиця дня.

Сторож 2.

Бодай их збив горячий гром!
Пропало! наші утікають —
Лиш князь и Рад єще рубаєсь
З перемагаючим врагом.

Людевіт.

О стид, о брідь!

Сторож 1.

Сумний то вид!

По гребли наші утікають —
За ними вороги у слід.

Людевіт.

Скорій! ворота одчинить!

Сторожі оба (утікають з валу).

Ой горе, горе! день скінчив ся,

Князь з греблі в дебру повалив ся!

(Хвилею мовчанка; за ворітьми шум и крики. Людевіт клякає перед болваном и молить ся; народ розбігаєсь.)

Молитва.

Великий Хорсе!

Триглавого Прабога сину!

Ти Отче світа матери Лади,

Небесний Пане Деревлян.

К' тобі припадаю,

Тебе умоляю:

Не дай нас лютим ворогам!
Се глянь: готовий твій костер
Я розпростер у ніг твоих;
Чи хочеш, щоб' твій люд помер?
Ратуй, ратуй нас! — ти наш біг!

Ява 6.

(Під кінець молитви Бориса одчиняють ся ворота, через котрі вваляють ся Деревляне и розбігають ся.)

Рад.

Ратуй, ратуй ся, отче, живо!

Борис.

Ідіть! у Новгород ідіть!
И шімету божу, справедливу,
На брата в брата упросіть!
Мене лишіте, я упертий —
Стою ту й ту хочу умерти.

Сухан.

Ходи, ходи! по що ся жертва?

(Одходить.)

Ява 7.

(Вітають Варяги з Свеніельдом. Людевіт кидаєсь з жертвеним ножом на Свеніельда.)

Свеніельд (ранить єго).

Гинь вовкулаку божевільний!
Князь згіб; ти бореш ся бездільно.
(Варяги вяжуть Бориса.)

Ява 8.

(Надходить) Блуд.

Чи ситая твоя душа?

Стенйельд.

Цить, цить! єі иззіла ржа
Від сліз по Лютови моім,
И день отсей — богам святим
Хвала — єі ачей віродить,
Ще засій', як перед годи.

Ява 9.

(Наближають ся Ярополк и Блуд, за ним Варяги трублять и бють в кітли.)

Свенйельд.

Великий князю!

Позвіль ся від цілої рати
Побідою повеличати.

Варяги.

Червоний стяг, червона чолка
Для князя Ярополка!

Ярополк.

Нині

Цілій моїй дружині
И Свенйельдови честь и слава!

Свенйельд.

Наш князю світлий, величавий!
Даруй мені се дерево.

Ярополк.

Скажи, на що тобі его?

Свеніельд.

По Лютови ще не було
Ні тризн ні поминків, и я,
Пресвітлий князю, прошу тя:
Щоби на памятку его
Ми жертву Богу учинили
И бранців, що зловив я сто,
На кладі тім святім спалили.

Ярополк.

Гей Свеніельде! на божу милість!
Сто душ тобі ще треба, кажеш?
Ні, ні! З верхом уже вгодилось
Твоїй кривавій лютій спразі.

Свеніельд.

Пресвітлий князю, дорогий!

Ярополк.

Не будь дитиною, старий!
Ні, ні, в останне кажу: ні!
Иди и в сей час накажи
Військам сей бій застановити.
Чогож стоиш? гляди за братом
Моим! бо мир з ним учинити
Гадаю и борби утрата,

Потуг моих безпечний знак,
Єго навчила чей и верла
Покору в єго серце.

Блуд (до себе).

Як

Зубки князеви вже протерлись.

Свенйельд.

Сей час. (Одходить.)

Ява 10.

(Ведуть Претича.)

Ярополк.

Кого ведуть до нас?
Що виджу? чи не той то ворон,
Що кракав все понадо мною
И віщував нам люте горе?..
Не помогла утеча з клітки,
Знов птах під княжою рукою.
А деж є твого серця квітка?
Чи вже княгинею вітає?

Претич.

Моя несчастная донька —
Коли за нею ти питаєш —
Умерла з ран, що віднесла,
Як визволяла батька свого.

Ярополк.

А ти прибіг до брата мого,
Єму на мене помагати?!

Претич.

Хто Свенйельда вважа́' за брата,
Той допче и рідного брата,
Хоч би сей и любив єго.

Ярополк.

Ти ящуре ідкий!

Претич.

Кінчи!

Знай, смерть для мене буде мила.
Обридло жити, від коли
Покрила жизнь мою могила.

Ярополк.

Се кара для пихи, що сміла
В орлиному гнізді на силу
Свою зозулю посадити.

Претич.

Вволи мені ще перед смертю,
На твого брата любі черти
Хоч подивитись — и узнай,
Що Рута, каючись, сказала:
Олег невинний — Тур свій край

Не завищав тобі ніколи
И через Свенйельда крамоли
Жизнь твого брата днесь пропала.

Ярополк (з озадаченем).

Деж він є?

Ищіть по місті, по усёму!
(Варяги присутні оддаляють ся.)

Людевіт (підносить ся.)

Братобою!

Блуд (ударяє его мечом).

Гайвороне!

Людевіт (умираючи).

У дебрі, в дебрі, братобою.
Иди, на нёго подивись
И крови братної напийсь,
Поганий вепрю, кровопою!

Ярополк (з страхом).

Що, що опир отсей маячить?
Ходім, ходім шукати брата!

Ява 11.

(Варяги з-за воріт приносять Олега умираючого и кладуть на коврі перед князя.)

Блуд.

Се брат твій.

Ярополк.

Ох, ти боже мій!

Що сталося? де, коли и як
Погиб мій безталанний брат?
Хто кинутись посмів на нього?
Скажіть сей час мені, про Бога!

Претич (до Олега кидась).

Ох князю, зятю дорогий!
Не міг на мене ти пождати?
Чомуж не здохнув я старий,
Щоб' трупами не оглядати
Ті душі, для котрих я жив?!

Ярополк.

Вступи ся Претичу! се мій,
Не твій брат ту лежить.
Нехай же ту твій князь клячить
Голошучи, на сім коверцю...
Не зазирай мерцеви до очей,
Не роздирай у Ярополка серце,
Взридаючи над кровію моєю,
Що ту лежить застигла, в смерті!
И не пригадуї своєму господину
З за слуг его жадних его провину.
Він сам глибоко те чує, у серце
Стрілою каютя вражений...
Ох брате, брате дорогий!

Коли душа твоя у край блаженний,
За Лукоморе, ще не полетіла —
И понад тлінний порох твій
Єще кружляє: брате мій,
Почуй мій плач, жалі мої почув!
И холодом сердечного прощенья
По братній, каятєм спаленій
Душі подуй, подуй, подуй!

Блуд.

О князю, він еще живе.

Ярополк.

Мій братчику, жите моє!

Олег (конаючи).

Не плач, лукавче, лицемірний!
Коли ти не прийняв покірний
Поклін братерський и зо мною
Навіть видатись не хотів,
Чогож днесь плачеш надо мною,
И гніваєш святих богів?

Ярополк.

Ох сонце ясне! княжичу з зорями!
Сварожичу из Стрибога внуками!
Спалить мене на ока млі,

И рознесіть мя по землі,
Коли я багнув брату смерти!

Олег (умирає).

Нехай! Я не клену тобі —
Нам всім живучим раз умерти.
Хто зна', якую на добі
Судьба тобі сплітає долю.
Одно згадай, о те тя молю:
Мір десять раз, пок раз удариш;
Розмисл лучш' замісла товариш. (Конає.)

Претич.

Зблідли на віки милі черти.

Ярополк.

И з-за кого? з-за Люта — Боже!
Лежить образ его роздертий.
Чомуж вернути я не можу
Цілою спрагою душі
Жите его и дорогі
Сі черти оживити?
И дармо, дармо ту заводжу,
Бажаючи живущої води,
Щоби сей твій посуд розбитий
Сцілити знову и налити
Нам невідгадним дивом жизни.

Блуд.

Ой Свенйельд, Свенйельд! маєш тризни,
Що за страшнійших вже не можна.

Претич.

О лютий Свенйельде, безбожний!

Ярополк.

Є каєте, лиш ворота не має.
О Свенйельд, маєш тризну, маєш!

Блуд.

Ой не від нині Свенйельд той
Злим духом у твоїй родині;
Давно, еще з пори он-той,
Коли то грабіжю краини
Сеї привів Древлян до того,
Що аж убили діда твого —
Він не кров руську, господине!
Він Святослава відцурав
Рідному краю и лиш ихав
На безхосенні війни зъ Греком
Скрізь, що твій батько там далеко,
Десь на порогах, смерть найшов.
Не дивно, що се нині знов
Безвинна брата твого кров
Реве о шімсту на весь світ...
Свенйельд — о то страшенний дід!

Він наш опир, він гріб князей,
Не гідний милости твоєї.

Ярополк.

Се нині кажете мені?
Нікчемні!

Ява 12.

(Наближуєсь Свеніельд.)

СВЕНІЕЛЬД.

Хвала князеви!

Всё здалось — Рад один уйти
Потрафив, в глуб лісищів Древи.
Що бачу! він? о Господи!
Хто смів его сюда нести?

Ярополк.

Маєш, чого забав еси,
Старий, лукавий кровною!
Дивуєш ся? мовчи, таж ти
Не одного несчастя й зла
Причиною в мойй родині.
Ти лиховістная звізда
Над нашим родом и від нині
Лишен ти милости моеї.
Иди ж, иди мені з очей!

Свеніельд.

Хибаж то я убив его?

Ярополк.

Ти, ти! бо ти від серця мого
Відрізав братика рідного,
Єму и поле заповів,
Як він на серце те спішив,
Без мене заповів, криємо —
Мовчи! бо ти причина всьому.

Свеніельд.

Хибаж коли я радив д' злomu?

Ярополк.

Твоя порада обоюдний
Меч, ба и щирість — блеск облудний,
Що тільки світить а не гріє.
Душа твоя — гирло несите;
Хоті твоїй за мало й світа,
Хоть вже від тебе гробом віє.
Иди ж, безсовістний, старий!
До сіта служби нам твоєї.
Иди, иди мені з очей!

Свеніельд.

Чи так, мій князю? вже так скоро
Палиш байдак, котрий крізь море,
Носив Русь и тебе ласкаво,

По безднах до богатства й слави?
Нехай! нехай!

Свеніельд не знає слів найти
В подяку за твою подяку,
Єму віддану, на в значай...

Иду — куда? мені однако.

Спіши же, князику, и ти

Затерти голосні сліди

Всіх довголітних праць моїх

Біля твого величія.

Скори, небоже, стрімголов

Розбити власть, що руська кров

Воздвигла на моїх плечах.

Знай, днесь владіюче дитя,

Прогнав свою ти силу, славу;

Прогнав — кінець твій бачу я —

И власть здобуту мнов криваво.

(Одходить.)

Блуд.

Гряде велика костомара,

Котра в гнилеє черевище

Всю руську власть и славу ихала —

Аж лопнула на кладовищи.

Свеніельд (обзираючись).

Сей заплатить тобі за мене.

Ярополк.

Дай руку, Претичу почитений!
Боги обох нас покарали
Уроном тих душиць, що ми
Любили — (плаче) брата вже не маю.

Претич.

А я ні зятя ні доньки.

Блуд (до себе).

От-так могила всіх рівняє.

Ярополк.

На ниточці, на паутинній,
Чапить всё людское жите.
Скажіте, чим ми у вселенній?
По що люд божий ту жие?

Претич.

Пожерла смерть мої надії,
Засипала снігами душу,
И майом більш' на неї не повіє...
И пощо-ж, боже, пощо я,
Я, гріб живий, ходити мушу
Поміж людьми? Коли мені
Смерть запечатає те серце
И всі жалі мої запре
В пяді землі?...

Ярополк.

Пращай, пращай!

Віку тяжкого доживай
Велична смутку попільнице!
Але твій князь не зна' того:
Чи та глибокая криниця
Жалю, що затроїла жизнь
Їму, коли раз висхне.

Претич.

Ти молодий, на тебе дихне
Необав счастєм бог; молись! (Одходить.)

Блуд.

Що з бранцями велиш чинити?

Ярополк.

Сей час на волю всіх пустити.

(До себе) Чому те з братом не могу?

Несіте князя у малати,

Щоб' честь — ох! честь послідную

Їму віддати. (Одходить.)

Блуд (до двох Варягів).

Понесім

Їго на замок.

Варяг 1.

Нам усім

Утрата Свенйельда тяжка.

Де він старий притулить ся?

Варяг 2. (беручи тіло).

Під плотом жєбручи ще згине.

Варяг 1. (беручи тіло).

Він княжа жертва безповинна.

Блуд.

Єго пиха́ бе и облуда.

Все низько той сідає, брата,

Хто вісоко берєсь літати.

(Відходять з тілом, за ними Блуд.)

ВАРЯГ 1.

Ей осторожно, хигрий Блуде!

Що з ним, то ще й з тобою буде;

Бо ласка князівська зо скла:

Винен, невинен — розібєсь,

Як лиш унаде зі стола.

Тому мені отсе здаєсь,

Що ся гірка наука й рада

Нам всім в будуще не завадить.

К О Н Е Ц Ь.

Опечатки.

Сторона	36	строчка	26	вмісто: стін	має бути: стіп
"	57	"	12 и 13	злишні	
"	58	"	35	вмісто: ані ще менш'	" ані, що менш'
"	65	"	10	" лишн мужам	" лишн мужам ТИ
"	70	"	2	" богу	" БОГОМ
"	72	"	20	" гробу	" гроба
"	77	"	3	злишний	
"	91	"	17	вмісто: землян	" земля М
"	103	"	16	" бідную	" бідно І
"	104	"	23	" доля	" доле
"	108	"	18	" Полянъ	" ПОГЛЯ НЬ
"	156	"	17	" говорить	" ГОТОВИ ТЬ
"	159	"	1	" IV	" V

П р и м і т к а.

Меже поминутими опечатками першого тома на-ходить ся одна важнійша на сторони 14 в примітці строчка 2: вмісто Гѣти має бути Гѣти.

З сим випуском начав я передавати публичности цілий ряд драм историчних. Послідують: Ярополк I, Владимир Великий и Святополк окаянний.

К. Н. Устиянович.

Зъ друкариї Товариства имени Шевченка
під зарядомъ *Фр. Сарицького.*